

ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΚΑΙ ΙΡΟΥ ΠΥΓΜΗ

Ἡ παροῦσα μελέτη, στηριζομένη κυρίως στο ἴδιο τὸ ὅμηρ. κείμενο, σκοπεῖ στὴν ἐξέταση τοῦ ἐπεισοδίου τῆς πυγμαχίας μεταξὺ Ὀδυσσέας καὶ Ἴρου (Ὅμ. Ὀδ., σ 1 κέξ.) καὶ στὴν διερεύνηση τῆς σημασίας του σχετικὰ μὲ τὴν ἐξέλιξη τῶν σχεδίων τοῦ Λαερτιάδη ἐναντίον τῶν μνηστήρων. Τὸ ἐπεισόδιο αὐτό, ποῦ διαδραματίζεται στὸ παλάτι τοῦ πρώτου (Ἰθάκη) καὶ μπροστὰ στοὺς μνηστῆρες, ἀπὸ τὴν ἀποψη κυρίως τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου παρεμβολῆς του στὸ σημεῖο ἀκριβῶς αὐτὸ τῆς διηγήσεως δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τυχαῖο. Ἀλλὰ ἂς ἰδοῦμε μὲ συντομία τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἔχει φθάσει μὲ πλοῖο τῶν Φαιάκων σὲ κάποια ἀκτὴ τῆς Ἰθάκης, ἄγνωστη πρὸς στιγμὴν σὲ αὐτόν, γιατί οἱ Φαίακες τὸν ἀποβίβασαν ἐκεῖ ἀποκοιμημένον καὶ ἀναχώρησαν γιὰ τὸ νησί τους (ν 116 κέξ.). Ὅταν ξύπνησε, ἀγωνιοῦσε νὰ μάθῃ, ποῦ εὐρίσκεται. Δὲν μένει ὅμως πολὺ στὴν ἀμηχανία του, διότι ἐμφανίζεται ἐνώπιόν του ἡ Ἀθηνᾶ (ν 221 κέξ., 288 κέξ.) καὶ τοῦ λέγει, ὅτι ἤλθε καὶ πάλι κοντά του, γιὰ νὰ τὸν ἐνημερώσῃ γιὰ τὰ νέα προβλήματα, ποῦ τοῦ ἐπεφύλαξε ἡ μοῖρα του (ν 303 κέξ.), ἀφίνοντάς τον ἔτσι νὰ καταλάβῃ, ὅτι ἔχει πλέον ἐπιστρέψῃ στὴν πατρίδα του. Στὴν συνομιλία τους τὸν συμβουλεῖ νὰ μὴ ἀποκαλύψῃ σὲ κανέναν (ἄνδρα ἢ γυναῖκα) τὸν νόστο του, ἀλλὰ νὰ ὑπομένῃ «σιωπηρὰ» (δηλ. καρτερικά, χωρὶς ἀντίδραση) καὶ σωματικὰ παθήματα (κτυπήματα) πολλὰ καὶ βιαιοπραγίες σὲ βάρος του (ν 307 κέξ.). Καὶ ἀφοῦ τὸν διαβεβαιώνει πλέον ἀπερίφραστα, ὅτι εὐρίσκεται ὄντως στὴν πατρίδα του (ν 344 κέξ.)¹, χωρὶς νὰ τοῦ δώσῃ καθόλου χρόνο γιὰ ὅποιεσδήποτε ἄλλες σκέψεις ἢ τυχόν ἐπιθυμίες του (ν 353 κέξ., 361 κέξ.)², τὸν προτρέπει νὰ σκεφθῇ, πῶς θὰ ἐξοντώσῃ τοὺς αὐθάδεις μνηστῆρες, ποῦ, ὅπως ἀμέσως τὸν πληροφορεῖ, κυβερνοῦν τρία χρόνια τώρα στὸ παλάτι του, κατατρῶγουν τὴν περιουσία του καὶ ζητοῦν ὁ καθένας τους σὲ γάμο τὴν Πηνελόπην, προσφέροντας δῶρα, ἐνῶ ἐκείνη, ὀδυρομένη

1. Τοῦτο τὸ διαπιστώνει καὶ ὁ ἴδιος, ὅποτε περιχαρὴς ἀσπάζεται τὴν πατρικὴ του γῆ, προσευχόμενος στὶς Νύμφες, κόρες τοῦ Δία, μὲ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν ἀνέλπιστη ἐπιστροφή του (ν 352 κέξ.).

2. Βλ. καὶ κατωτ., σ. 258, ὑποσημ. 11.

ἀδιάκοπα γιὰ τὴν μὴ ἐπιστροφή τοῦ συζύγου της, δίδει σὲ αὐτοὺς ἐλπίδες καὶ ὑποσχέσεις μὲ μηνύματα, ἀλλ' ἔχει ἄλλα στὸ μυαλό της (ν 372 κέξ.).

Ὁ ἥρωας, ἀκούοντας ὅλα αὐτὰ τὰ συνταρακτικὰ γεγονότα, ποὺ συμβαίνουν στὸ παλάτι του, καὶ ἀναλογιζόμενος τοὺς σοβαροὺς κινδύνους, ποὺ ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ σὲ μιὰ τέτοια ἐπιχείρηση, παρακαλεῖ τὴν θεὰ γιὰ βοήθεια (ν 382 κέξ.). Ἐκείνη τοῦ ὑπόσχεται, ὅτι καὶ τώρα, ὅπως πάντοτε (ν 300 κέξ.), θὰ τοῦ συμπαρασταθῇ στὸν ἀγῶνα του ἐναντίον τῶν μνηστήρων καὶ τοῦ προσθέτει, ὅτι θὰ τὸν κάμῃ ἀγνώριστον σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ζαρώνοντας τὸ σῶμα του, ἀφανίζοντας τὰ ξανθόμαλλα τῆς κεφαλῆς του, ντύνοντάς τον μὲ ράκη καὶ θολώνοντας τὰ μάτια του, ὥστε νὰ φανῇ εὐτελὴς (ἀχρεῖος) στοὺς μνηστῆρες, στὴν γυναῖκα του καὶ στὸ παιδί του (ν 392 κέξ.).³ Τέλος τοῦ λέγει νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν χοιροβοσκὸ Εὐμαῖο καὶ νὰ μείνῃ ἐκεῖ, μέχρι νὰ καλέσῃ αὐτὴ πίσω τὸν Τηλέμαχο ἀπὸ τὴν Σπάρτη, ὅπου εἶχε μεταβῇ νὰ ρωτήσῃ γιὰ τὸν πατέρα του (ν 404 κέξ.), χωρὶς βέβαια νὰ τοῦ διευκρινίσῃ, ἂν θὰ τὸν φέρῃ καὶ αὐτὸν ἐκεῖ στὸν Εὐμαῖο. Ὁ Ὀδυσσεύς, πειθόμενος στὶς συμβουλές τῆς θεᾶς καὶ μεταμορφωμένος σὲ ἄθλιο καὶ γέρο ζητιάνο⁴ μὲ κατασχιμμένο δισάκκι στὸν ὦμο καὶ ραβδί στὸ χέρι (ν 429 κέξ.), πηγαίνει κατ' εὐθεῖαν στὸν Εὐμαῖο (στὴν καλύβα του) καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἀναχωρεῖ γιὰ τὴν Σπάρτη.

Μὲ τὴν ἴδια εὐμενῇ διάθεση συνομιλεῖ ἡ Ἀθηνᾶ καὶ μὲ τὸν Τηλέμαχο, ποὺ τὸν συναντᾷ στὸ παλάτι τοῦ Μενελάου καί, χωρὶς νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ τὴν ἐπάνοδο τοῦ πατέρα του στὴν Ἰθάκη, τὸν προτρέπει νὰ ἐπιστρέψῃ ἀμέσως στὸ σπίτι του, διότι μεταξὺ ἄλλων ἡ μητέρα του πιέζεται ἀπὸ τὸν πατέρα της καὶ τὰ ἀδέλφια της νὰ παντρευθῇ ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες τὸν Εὐρύμαχο καὶ πρέπει νὰ τὴν προφθάσῃ, μήπως φύγῃ καὶ πάρῃ μαζί της ἄθελά του μέρος ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του (ο 10 κέξ.). Στὴν συνέχεια ὁμως τὸν πληροφορεῖ, ὅτι οἱ μνηστῆρες τοῦ ἔχουν στήσει ἐνέδρα στὸν πορθμὸ τῆς Ἰθάκης, γιὰ νὰ τὸν δολοφονήσουν, καὶ γι' αὐτὸ τὸν συμβουλεύει νὰ ἀποβιβασθῇ μόνος του στὴν

3. Καὶ αὐτὸ προφανῶς, γιὰ νὰ μὴ ἀναγνωρισθῇ ἀπὸ κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς, ποὺ ἐφεξὺς θὰ συναντοῦσε μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ παλάτι του, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ καμμιὰ ὑπόψια τους γιὰ τὸ πραγματικὸ του πρόσωπο· γιατί, ὅπως θὰ ἰδοῦμε στὴν συνέχεια, σὲ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα καὶ μέχρι τῆς δυναμικῆς του δράσεως κατὰ τῶν μνηστήρων ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἄγνωστος σὲ ὅλους ἢ σχεδὸν σὲ ὅλους καὶ νὰ θεωρῇται ἀπλῶς ἓνας ζητιάνος.

4. Ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Ὀδυσσεύς σὲ ζητιάνο δὲν μπορεῖ, πέρα τῶν ἀνωτέρω (βλ. προηγ. ὑπόσημ.), νὰ εἶναι ἀσχετὴ καὶ μὲ τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὸ θέμα μας ὁ «ζητιάνος» αὐτὸς πρόκειται στὴν συνέχεια νὰ πυγμαχῇ μὲ τὸν Ἴρο, ποὺ εἶναι ἐπίσης ἓνας ζήτιάνος (1). Κατὰ ταῦτα ὁ ποιητὴ ἐναρμονίζει τὴν μορφή ἢ ἰδιότητα αὐτὴ τοῦ Ὀδυσσεύς μὲ τὴν μετέπειτα δράση του. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων ὅσα πρόκειται νὰ ἀκολουθήσουν καὶ πρὸς αὐτὰ προσαρμόζει τὴν προκειμένη διήγησή του, εἰσάγει δηλ. ἐδῶ στοιχεῖα, ποὺ θὰ τοῦ χρειασθοῦν κατωτέρω, συνθέτοντας ἔτσι μὲ συνειδητὴ διηγηματικὴ ἐνότητα τὸ ἔργο του. Τὸ ἴδιο, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, παρατηρεῖται καὶ ἄλλοῦ.

πρώτῃ ἀκτῇ τῆς Ἰθάκης, ποῦ θὰ φθάσῃ, νὰ στείλῃ δὲ τὸ πλοῖο μὲ τοὺς συντρόφους τοῦ στῆν πόλῃ καὶ ὁ ἴδιος νὰ μεταβῇ κατ' εὐθεΐαν στὸν Εὐμαιο (ο 27 κέξ.)⁵. Ἀκολουθώντας καὶ ὁ Τηλέμαχος τίς συμβουλές τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπιστρέφει στὴν Ἰθάκῃ χωρὶς καθυστέρηση, προκειμένου νὰ προλάβῃ τυχὸν ἀνεπιθύμητες ἐνέργειες τῆς μητέρας του, καί, ἀποβιβαζόμενος σὲ κάποια ἀπόμερῃ ἀκτῇ, γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνο τῆς ἐνέδρας, κατευθύνεται πρὸς τὸν Εὐμαιο, χωρὶς βέβαια, ὅπως εἶπαμε, νὰ γνωρίζῃ καὶ αὐτός, ὅτι ἐκεῖ εὐρίσκεται πλεόν ὁ πατέρας του (!), γιὰ τὸν ὁποῖον μάλιστα δὲν ἐγνώριζε τίποτα, οὔτε ἀκόμῃ καὶ ἂν ζῇ, καὶ γιὰ τὴν τύχῃ τοῦ ὁποῖου ἀναζητοῦσε ἄλλοῦ (στὴν Πελοπόννησο) πληροφορίες. Ἔτσι τὸν περιμένει καὶ αὐτὸν στὴν καλύβα τοῦ Εὐμαιοῦ μιὰ μεγάλη καὶ ἀνέλιπστη ἐκπληξή⁶.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ὀδυσσεύς, ὅσο ἀργεῖ ἡ Ἀθηνᾶ νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὴν Σπάρτη, ἀνησυχεῖ καὶ δείχνει, ὅτι θέλει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν Εὐμαιο καὶ νὰ μεταβῇ στὴν πόλῃ γιὰ ζητιανιά. Καὶ σὰν νὰ μὴ γνωρίζῃ ἢ νὰ μὴ θυμᾶται μετὰ ἀπὸ τόσα χρόνια ἀπουσίας τὸν τόπο του, παρακαλεῖ τὸν Εὐμαιο καὶ τοὺς ἄλλους γύρω του βοσκούς νὰ τὸν ὀδηγήσῃ κάποιος ὡς ἐκεῖ, γιὰ νὰ μὴ τοὺς εἶναι δῆθεν βάρος καὶ νὰ ζήσῃ μόνος του στὴν πόλῃ σὰν ζητιάνος (ο 307 κέξ.)⁷. Ὁ Εὐμαιοὺς ὅμως τὸν ἐμποδίζει ἑμμεσα, λέγοντας, ὅτι διατρέχει μεγάλο κίνδυνο, ἂν εἰσχωρήσῃ μόνος του στὸ πλῆθος τῶν ὕβριστῶν μνηστήρων⁸, ποῦ

5. Γιὰ τὴν ἐνέδρα αὐτὴ εἶχε ἡ Ἀθηνᾶ προηγουμένως ἐνημερώσει καὶ τὸν Ὀδυσσεά, προσθέτοντας μάλιστα γιὰ καθυστοχασμό του, ὅτι ἡ ἴδια θὰ φρόντιζε, ὥστε νὰ μὴ κινδυνεύσῃ ὁ υἱός του (ν 425 κέξ.). Τοῦτο τὸ ἀκούει ὁ Ὀδυσσεύς καὶ ἀπὸ τὸν Εὐμαιο κατὰ τὴν ἐκεῖ παραμονή του (ξ 180 κέξ.).

6. Ἡ Ἀθηνᾶ μὲ τὴν θεϊκὴ τῆς ιδιότητα, τὴν γνωστὴ φιλικὴ διάθεση καὶ συμπάστασὲς τῆς καὶ πρὸς τὸν Ὀδυσσεά καὶ πρὸς τὸν Τηλέμαχο (ν 300 κέξ., 420 κέξ.) καὶ ἀκόμῃ μὲ τίς ἀνωτέρω εἰδὶ κ ἐς γιὰ τὸν καθένα τους πληροφορίες καὶ συμβουλές τῆς φρόντισε σκόπιμα, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, νὰ φέρῃ σὲ ἀνύποπτο χρόνο καὶ τόπο (μακριὰ ἀπὸ τὸ παλάτι) πατέρα καὶ υἱὸ σὲ μιὰ πρώτη μεταξύ τους συνάντησιν, ποῦ τὴν κράτησε μυστικὴ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο τους. Τέτοιες διηγήσεις (ποῦ ἀφθονοῦν στὸν Ὀμηρο) ἀπὸ τῶν δραματικῶν ποιήσεων. Γιὰ τὸ ὅτι δὲ ὁ Ὀμηρος θεωρεῖται ὁ πρῶτος τραγικὸς ποιητὴς, καθὼς καὶ γιὰ τὴν δραματικότητα τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, πβ. π.χ. Πλ. Πολιτ. 607α καὶ Ἀριστοτ. Ποιητ. 1448 b 9 κέξ.

7. Ὅπως εἶδαμε ἀνωτέρω, ἡ Ἀθηνᾶ εἶπε στὸν Ὀδυσσεά νὰ μείνῃ κοντὰ στὸν Εὐμαιο, μέχρι νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτὴ ἀπὸ τὴν Σπάρτη. Ἐπομένως στὴν πραγματικότητά δὲν ἤθελε ὁ Ὀδυσσεύς νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀγνοώντας τὴν ἐντολὴ τῆς θεᾶς, τὴν ὁποία ἄλλωστε ἔπρεπε νὰ περιμένῃ (εἴτε μαζὶ μὲ τὸν υἱὸ του εἴτε καὶ μόνῃ τῆς) γιὰ περαιτέρω συμβουλές. Μὲ τὴν ἐπιθυμία του λοιπὸν αὐτὴ ὁ Ὀδυσσεύς θέλησε προφανῶς ὄχι μόνον νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν αἰσθάνεται καλὰ, διότι μένει τόσες ἡμέρες ἐκεῖ (ρ 514) καὶ ζῇ σὲ βάρος τῶν βοσκῶν, τὴν στιγμὴ μάλιστα ποῦ λείπουν τὰ ἀφεντικά τους, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς δοκιμάσῃ (ο 304 κέξ.), μήπως τοὺς εἶναι ἀνεπιθύμητος, ἂν ὄχι βάρος, καὶ ἀκόμῃ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ πιστέψουν, ὅτι πράγματι εἶναι ἕνας ζητιάνος, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν συνέχεια τοῦ κειμένου, ὅπου ὁ Ὀδυσσεύς δμιλεῖ γιὰ τὴν ἀνυπόφορῃ ζωὴ τοῦ ζητιάνου (ο 341 κέξ.).

8. Συνολικὰ ἦσαν 108 μνηστῆρες (π 245 κέξ.).

ἡ αὐθάδεια τοὺς ἔχει φθάσει μέχρι τὸν οὐρανὸν (ο 325 κέξ.)⁹. Γι' αὐτὸ τὸν συμβουλευεῖν νὰ μείνῃ ἐκεῖ, μέχρι νὰ ἔλθῃ ὁ Τηλέμαχος, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν ντύσῃ μὲ καλὰ ρούχα καὶ θὰ τὸν προπέμψῃ, ὅπου ἐπιθυμεῖ ἡ καρδιά του (ο 335 κέξ.)¹⁰. Μένοντας λοιπὸν ἐκεῖ ὁ Ὀδυσσεύς, πληροφορεῖται ἀπὸ τὸν Εὐμαῖο, ὅτι ζῇ μόνον ὁ πατέρας του, ἐνῶ ἡ μητέρα του πέθανε ἀπὸ τὸν καημὸ τῆς, περιμένοντας τόσα χρόνια ἀνυπόμονη τὸν ἐρχομὸ τοῦ ξακουσμένου υἱοῦ τῆς (ο 346 κέξ.). Ὅλα δὲ τὰ ἄλλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν κατάστασιν τοῦ παλατιοῦ καὶ τῆς συζύγου του τὰ ἐγνώριζε ἀπὸ τὴν Ἀθηναῖαν.

Ὁ Τηλέμαχος φθάνει μόνος τοῦ στῆν καλύβᾳ τοῦ Εὐμαίου, ὅπου τὸν εὐρίσκει νὰ κάθεται μαζὶ μὲ τὸν ξένο (Ὀδ.), καί, ἀφοῦ πληροφορεῖται, ὅτι ἡ μητέρα του μένει ἀκόμῃ στὸ παλάτι, ζητεῖ νὰ μάθῃ, ποίος εἶναι ὁ ξένος (Ὀδ.) ἐπισκέπτης τοὺς (ο 547 κέξ., π 1-59). Ὁ Εὐμαῖος τοῦ ἀπαντᾷ, ὅτι εἶναι ἓνας περιπλανώμενος ξένος, ποὺ δραπέτευσε ἀπὸ καράβι τῶν Θεσπρωτῶν καὶ ἦλθε ἐκεῖ ὡς ἱκέτης (π 60 κέξ.). Ἐνῶ δὲ ὁ Τηλέμαχος εὐρίσκεται σὲ κάποια ἀμηχανία, τί νὰ κάμῃ τὸν ξένο, διότι, ἂν τὸν πάρῃ μαζὶ του στὸ παλάτι, δὲν θὰ μπορέσῃ ὡς νέος ἀκόμῃ καὶ ἀδύναμος νὰ τὸν προστατεύσῃ ἀπὸ τυχὸν προσβολὰς σὲ βάρος του ἐκ μέρους τῶν μνηστήρων (π 68 κέξ.), ὁ ξένος (πατέρας του) τὸν ἐμψυχώνει, λέγοντας, ὅτι, ἂν ἦταν ὁ ἴδιος στῆν θέσῃ του, θὰ ἀντιμετώπιζε, ἔστω καὶ μόνος του, τοὺς ἀδιάντροπους μνηστῆρες, προτιμώντας νὰ σκοτωθῇ ἀπὸ αὐτοὺς παρὰ νὰ βλέπῃ τὰ ἄνομα ἔργα τοὺς μέσα στὸ παλάτι του (π 90 κέξ.)¹¹. Ἀλλὰ δὲν τοὺς ἄφισε πολὺ νὰ περιμένουν ἡ Ἀθηναῖα, ἡ ὁποία

9. Μὲ τὰ λόγια τοῦ αὐτὰ δείχνει ὁ Εὐμαῖος, σὰν νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ὁ ξένος (Ὀδ.) πρόκειται νὰ συγκρουσθῇ μόνος αὐτὸς μὲ τὸς πολλοὺς μνηστῆρες. Αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ξέρεי, ἀλλὰ τὸ προβλέπει, διότι γνωρίζει τὸ πόσο ἀδιάντροποι εἶναι οἱ μνηστῆρες, ὅπως τὸ δηλώνει ὁ ἴδιος, καὶ ἐπομένως θεωρεῖ πολὺ πιθανὴ μιὰ παρεξήγησιν ἢ καὶ σύγκρουσιν τοῦ μὲ αὐτοὺς.

10. Ὁ Εὐμαῖος βέβαια περίμενε νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Τηλέμαχος ἀπὸ τὸ ταξίδι τοῦ εἶτε μάθαινε κάτι γιὰ τὸν πατέρα του εἶτε ὄχι. Ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζε, ἂν ἔχῃ ἤδη πάρει τὸν δρόμο τοῦ γυρισμοῦ καὶ τότε ἀκριβῶς ἔρχεται. Καὶ ὅμως μὲ αὐτὰ, ποὺ λέγει ἐδῶ, δείχνει, ὅτι τὸν περιμένει νὰ ἔλθῃ πίσω σίγουρα καὶ σύντομα, ὁπότε θὰ φροντίσῃ γιὰ τὸν ξένο (Ὀδ.). Ὁ ποιητὴς καὶ ἐδῶ προσαρμόζει τὰ λόγια τοῦ Εὐμαίου πρὸς ὅσα πρόκειται νὰ ἀκολουθήσουν ἢ/καὶ πράγματι ἀκολουθοῦν (βλ. καὶ ἀνωτ., σ. 256, ὑπόσημ. 4).

11. Ὁ Ὀδυσσεύς παραμένει μὲ ἡρωϊκὴ αὐτοσυγκράτησιν στὸν ρόλο τοῦ «ξένου ζητιάνου», ἐνθαρρύνοντας μὲ ἀνεκδήλωτη χαρὰ τὸν Τηλέμαχο, καὶ δὲν ὁράει ὡς πατέρας νὰ ἀγκαλιάσῃ τὸ παιδί του, ποὺ εἶχε νὰ τὸ ἰδῇ τόσα χρόνια. Καὶ τοῦτο εὐνόητο, διότι ὁ Ὀδυσσεύς δὲν εἶναι παρὰ ἀπλῶς καὶ μόνον ἓνα ποιητικὸ πρόσωπο, τὸ ὁποῖο κατὰ τὸν Ἰ. Θ. Κακριδῆ («Ὀμηρ. Θέματα», Ἀθήνα 1965, σ. 62) «δὲν ἔχει ἀνάγκη καὶ οὔτε πρέπει, γιὰ νὰ μείνῃ ἀληθινὸ, νὰ ἐνεργεῖ ὅπως ἀκριβῶς ἓνας πραγματικὸς ἄνθρωπος». Τὴν ἴδια ἐπίσης αὐτοσυγκράτησιν καὶ γιὰ τὸν ἴδιο λόγον πρέπει νὰ εἰδεῖ ὁ Ὀδυσσεύς καὶ κατὰ τὴν ἀφίξίν του στῆν πατρίδα τοῦ Ἰθάκη. Μάλιστα δὲ παραδίδεται καὶ ἓνα σχετικὸ (ἀθετούμενο ὅμως ἀπὸ τὸν Ἀρίσταρχο) χωρίο, ποὺ ἀξίζει νὰ τὸ ἰδοῦμε: Ὁ Ὀδυσσεύς, ὅταν πρωτοφθάνῃ στῆν Ἰθάκην ὑστερὰ ἀπὸ τόσα χρόνια ἀπουσίας, ἐπικρίνεται ἀπὸ τὴν Ἀθηναῖαν, διότι δὲν ἐκδηλώνει καμμία ἐπιθυμίαν νὰ σπεύσῃ στὸ παλάτι τοῦ καὶ νὰ ἰδῇ τοὺς δικούς του ἢ νὰ μάθῃ ἢ νὰ ρω-

παρουσιάζεται στὸν Ὀδυσσεά (χωρὶς νὰ γίνη ἀντιληπτὴ ἀπὸ τὸν Τηλέμαχο, ἐνῶ ὁ Εὐμαιος ἀπουσίαζε, σταλμένος ἀπὸ αὐτὸν στὸ παλάτι, γιὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ στὴν μητέρα του τὴν αἴσια ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴν Πύλο, π 130-150) καὶ τὸν συμβουλεύει νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν ταυτότητά του στὸν υἱό του καὶ νὰ διοργανώσουν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἐξόντωση τῶν μνηστήρων μὲ τὴν βοήθειά της (π 157 κέξ.). Ἔτσι γίνεται ἀμέσως ἡ ἀναγνώριση πατέρα καὶ υἱοῦ καὶ οἱ δύο τους γνωρίζουν τώρα πλέον, ὅτι στὸ δύσκολο ἔργο τους θὰ ἔχουν κοντὰ τους ὡς βοηθοὺς τὴν Ἀθηνᾶ καὶ τὸν Δία (π 186 κέξ., 258 κέξ.).

Μετὰ τὴν ἀναγνώριση καταστρώνεται ἓνα κοινὸ σχέδιο δράσεως, ποὺ σὲ γενικὲς γραμμὲς ἔχει ὡς ἐξῆς: Ὁ Ὀδυσσεάς λέγει στὸν Τηλέμαχο α) νὰ μεταβῇ πρῶτος καὶ μόνος στὸ παλάτι καὶ νὰ καθίσῃ κοντὰ στοὺς μνηστῆρες, ἐνῶ αὐτὸς θὰ ἔλθῃ λίγο ἀργότερα ὡς «ἄθλιος ζητιάνος», ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸν Εὐμαῖο (ποὺ ἀναμενόταν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ νὰ ἐπιστρέψῃ πίσω στὴν καλύβια του ἀπὸ τὸ παλάτι)· β) ὅταν θὰ βλέπῃ ἐκεῖ τοὺς μνηστῆρες νὰ τὸν ὑβρίζουν (τὸν Ὀδ.) ἢ νὰ τὸν κτυποῦν, νὰ συγκρατῇ κάθε φορὰ τὴν ὀργή του καὶ νὰ προσπαθῇ μὲ ἥπιο τρόπο νὰ τοὺς ἀποτρέπῃ ἀπὸ τέτοιες ἄνομες ἐνέργειες ἐναντίον ἐνὸς ζητιάνου καὶ ξένου του, καὶ πάντως νὰ ἀποφύγῃ κάθε βίαιη ἀντίδραση ἐναντίον τους¹². γ) ὅταν (μετὰ ἀπὸ ὑπόδειξη τῆς Ἀθηνᾶς) τοῦ νεύσῃ, νὰ ἀποκρύψῃ ὅλα τὰ ὄπλα, λέγοντας στοὺς μνηστῆρες, ποὺ ἐνδεχομένως θὰ τὰ ἀναζητοῦν, ὅτι τὰ ἀπομάκρυνε ὁ ἴδιος, διότι τοὺς ἀλλοίωε ὁ καπνὸς τὴν λάμψη τους, ἢ ὅτι ὁ Δίας τοῦ ὑπέδειξε νὰ κάμῃ αὐτὸ προληπτικὰ, μήπως ἡ μέθη τους τοὺς ὀδηγήσῃ σὲ ἀλληλοσκοτωμὸ καὶ ἀτιμάσουν μὲ αἶμα τὸ τραπέζι καὶ τὴν μνηστεία (τῆς Πηνελόπης)· δ) νὰ ἀφίσῃ ἐκεῖ μόνον δύο μαχαίρια, δύο ἀσπίδες καὶ δύο δόρατα γιὰ τοὺς δύο τους· καὶ ε) νὰ μὴ μάθῃ κανεὶς —οὔτε ὁ Λαέρτης οὔτε ὁ Εὐμαιος οὔτε ἡ Πηνελόπη οὔτε ἄλλο σπιτικὸ τους πρόσωπο—, ὅτι ὁ ξένος αὐτὸς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ὀδυσσεάς, γιὰ νὰ μπορέσουν μόνον

τῆς γι' αὐτοὺς, ὅπως θὰ ἔκρινε κάθε ξενητεμένος ἄνθρωπος, ἐπιστρέφοντας στὸν τόπο του (ν 333-338). Ἀδίκᾳ ὅμως τὸν ἐπικρίνει ἡ θεὰ, διότι πρῶτα-πρῶτα, ὅπως εἶδαμε ἀνωτέρω (σ. 255), δὲν τοῦ εἶπε στὴν πρώτη τους συνάντησιν μὲ σαφήνεια, ὅτι εὐρίσκεται ἤδη στὴν πατρίδα του, καὶ ὁ ἥρωας πράγματι δὲν τὸ ἐγνώριζε αὐτὸ ἢ τουλάχιστον δὲν τὸ εἶχε ἀκόμη πιστέψῃ (ν 311-328)· αὐτὸ τὸ πληροφορεῖται ρητῶς ἀπὸ τὴν Ἀθηνᾶ καὶ τὸ διαπιστώνει προσωπικὰ καὶ ὁ ἴδιος γιὰ πρώτη φορὰ λίγο ἀργότερα (ν 344 κέξ., 352 κέξ.), ὁπότε ἡ θεὰ δὲν τοῦ ἀφίνει χρονικὰ περιθώρια γιὰ τέτοιες σκέψεις (ν 361 κέξ.), διότι τὸν θέτει ἀμέσως μπροστὰ στὰ νέα του προβλήματα (ν 372 κέξ.). Ἐπειτα, καὶ ἀν ἀκόμη τὸ ἐγνώριζε ἀπὸ πρὶν, δὲν θὰ ἦταν καὶ πάλιν ἀπὸ ποιητικὴ κυρίως ἀποψη δικαιολογημένη ἡ ὡς ἄνω ἐπὶ κριση τῆς Ἀθηνᾶς, ποὺ καταλογίζει σὲ ἓνα ἀκριβῶς ποιητικὸ πρόσωπο παραλείψεις τέτοιαις ἀνθρώπινες συμπεριφορᾶς. Πέρα δὲ ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἐν λόγῳ χωρίο (ν 333-338) φαίνεται νὰ διασπᾷ καὶ τὴν ἐνότητά τῆς διηγήσεως. Γιὰ ὅλους προφανῶς τοὺς λόγους αὐτοὺς τὸ ὀβελίζει ὁ Ἀρίσταρχος.

12. Τὴν ἴδια στάση θὰ τηροῦσε καὶ αὐτὸς κατὰ τίς ὑποδείξεις τῆς Ἀθηνᾶς (βλ. ἀνωτ., σ. 255).

τους νὰ διαπιστώσουν μεταξύ ἄλλων, ποῖοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὸ ὑπηρετικό τους προσωπικὸ τοὺς ἔχουν μείνει ἀκόμη πιστοὶ (π 270 κέξ.)¹³.

Ὁ Τηλέμαχος ἔρχεται στὸ παλάτι κατὰ τὴν συμφωνία μόνος του καὶ πηγαίνει καὶ κάθεται κοντὰ στοὺς πατρικούς του φίλους Μέντορα, Ἀντιφο καὶ Ἀλιθέρση, οἱ δὲ μνηστῆρες —παρὰ τὴν μεγάλη τους πίκρα, διότι δὲν ἔπασσε στὴν ἐνέδρα τους καὶ σώθηκε ἀπὸ βέβαιο θάνατο (π 342 κέξ.) —τώρα τοῦ καλομιλοῦσαν, ἐνῶ στὴν σκέψη τους εἶχαν πάντοτε τὸν ὄλεθρό του (π 341-348, ρ 1-70). Σὲ λίγο καταφθάνουν ὁ Εὐμαιο (ποὺ εἶχε ἐν τῷ μεταξύ ἐπιστρέφει στὴν καλύβα του, π 338-341) καὶ ὁ Ὀδυσσεύς καὶ —κατόπιν ἐπίσης συμφωνίας— μπαίνει μέσα πρῶτος ὁ Εὐμαιο καὶ κάθεται κοντὰ στὸν Τηλέμαχο (ρ 274 κέξ.). Τελευταῖος εἰσέρχεται ὁ ξένος (Ὀδ.), ὅμοιος μὲ «γέρο» καὶ «ἄθλιο (ρακενδυτο) ζητιάνο» καί, ἀκουμπώντας στὸ ραβδί του, κάθεται στὸ κατώφλι τοῦ δώματος (ρ 336 κέξ.)¹⁴. Ὁ Τηλέμαχος παίρνει ἀπὸ τὸ τραπέζι του ψωμί καὶ κρέας, τὰ δίδει στὸν Εὐμαιο μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τὰ δώσῃ ἐκεῖνος στὸν ξένο (Ὀδ.) καὶ νὰ τοῦ εἰπῇ νὰ κυκλοφορῇ ἐλεύθερα, χωρὶς νὰ ντρέπεται, ἀνάμεσα στοὺς μνηστῆρες καὶ νὰ ζητιανεύῃ, διότι «δὲν εἶναι καλὸ πρᾶγμα ἢ ντροπὴ στὸν ζητιάνο» (ρ 342 κέξ.)¹⁵ —Τὴν ἴδια συμβουλὴ δίδει στὸν ξένο (Ὀδ.) καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, ποὺ εἶναι, ὅπως τοῦ ὑποσχέθηκε, καὶ πάλι κοντὰ του, προσθέτοντας μάλιστα, ὅτι ἔτσι θὰ διαπιστώσῃ, ποῖοι ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες εἶναι δίκαιοι καὶ ποῖοι ἄνομοι (ρ 360 κέξ.).

Ὁ ξένος (Ὀδ.) ἀρχίζει τὴν ζητιανιά, περνώντας μπροστὰ ἀπὸ κάθε μνηστῆρα, καὶ ὅλοι σχεδὸν τοῦ δίδουν κάτι ἀπὸ τὰ ἐδέσματά τους, ἀλλὰ καὶ διερωτώνται, ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ ζητιάνος καὶ ἀπὸ ποῦ ἦλθε (ρ 365 κέξ.). Ὁ Ἀντίνοος, ὁ πρὸ θρασὺς ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες (ρ 388, 500), ὅταν ἀκούῃ ἀπὸ τὸν γιδοβοσκὸ Μελάνθιο, ὅτι τὸν ἔφερε ἐκεῖ ὁ Εὐμαιο (ρ 369 κέξ.), ἐπιπλήττει δριμύτατα τὸν χοιροβοσκὸ (ρ 374 κέξ.), καθὼς καὶ τὸν Τηλέμαχο

13. Τὸ σχέδιο αὐτὸ τῆς συνεργασίας τους, ὅπως τὸ ὑπαγόρευσε ὁ Ὀδυσσεύς, θὰ τὸ ἀκολογήσουν πιστὰ καὶ οἱ δύο, μέχρι νὰ ἔλθῃ ἡ κατάλληλη ἐκείνη στιγμή γιὰ δυναμικὴ δράση ἐναντίον τῶν μνηστῆρων.

14. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὁ Ὀδυσσεύς φθάνει ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι ὀλόκληρα χρόνια στὸ κατώφλι τοῦ παλατιοῦ του καὶ δὲν δείχνει καμμία συγκίνηση γιὰ αὐτὸ οὔτε σπεύδει νὰ ἰδῇ τουλάχιστον τὴν λατρετὴ του σύζυγο, ἀλλὰ πνίγει καὶ πάλιν μέσα του ὅποια-δήποτε λαχτάρια ἢ ἐπιθυμία του, ὅπως στὴν ἀρχικὴ του συνάντησιν μὲ τὸν υἱόν του, καί, σὰν νὰ μὴ συμβαίνει τίποτα, κάθεται ἡσυχά-ἡσυχά ἐκεῖ στὸ πρόθυρο τοῦ δώματος (ἔξω, στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του, καὶ ὄχι μέσα), ὅπως θὰ ἔκαμνε κάθε ἐπαίτης, ποὺ ἐπισκέπτεται γιὰ πρώτη φορὰ ἓνα ξένο καὶ ἄγνωστο σπίτι. Ἔτσι φυσικὰ ἔπρεπε νὰ κάμῃ κατὰ τὸ προαναφερθὲν σχέδιο, ὅπως τὸ θέλησε ὁ ποιητής.

15. Μὲ τὴν τελευταία του φράση ὁ Τηλέμαχος θέλει νὰ δείξῃ στὸν Εὐμαιο καὶ στοὺς ἄλλους, ὅτι δὲν γνωρίζει, ποῖος εἶναι ὁ ξένος, ἐνῶ ἐγνώριζε, ὅτι ἦταν ὁ πατέρας του, μὲ τὸν ὅποιον μάλιστα συνεργαζόταν μαζί του στὸ κοινὸ τους σχέδιο. Ὁ ποιητὴς πρόβλεψε καὶ αὐτὴν τὴν λεπτομέρεια.

(ρ 405 κέξ.), πού ἐπεμβαίνει καὶ ὑπὲρ τοῦ Εὐμαιοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ ξένου ζητιάνου (ρ 392 κέξ.), καὶ ἐκδηλώνει ἐχθρικές διαθέσεις κατὰ τοῦ τελευταίου (ρ 409 κέξ.). Ὁ ξένος (Ὁδ.) φυσικὰ καθόλου δὲν πτοήθηκε ἀπὸ τὴν διένεξιν αὐτῇ, πού προκάλεσε ἡ ἐκεῖ παρουσία του, καί, περνώντας μπροστὰ καὶ ἀπὸ τὸν Ἀντίνοο, ζητεῖ καὶ ἀπὸ αὐτὸν κάτι (ρ 414 κέξ.), ἀλλὰ καὶ τὸν ἐρεθίζει μὲ τὰ λόγια του περισσότερο, ὅποτε ὁ Ἀντίνοος σηκώνει τὸ σκαμνί, πού εἶχε κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι, γιὰ νὰ ἀκουμπᾷ τὰ πόδια του, καὶ τὸν κτυπᾷ στὸν δεξιὸ ὤμο (ρ 445-465)¹⁶. Ὁ ξένος (Ὁδ.) ὅμως «στάθηκε σὰν βράχος ἀκίνητος» (ὁ δ' ἐστάθη ἥτε πέτρῃ ἔμπεδον) καί, σιωπώντας, κουνοῦσε μόνο τὸ κεφάλι του, σκεπτόμενος ὀλέθρια (ρ 463 κέξ.)¹⁷. Ἀλλὰ παρὰ τὸ κτύπημα δὲν σταμάτησε τίς προκλήσεις του: Καταριέται τὸν Ἀντίνοο νὰ τὸν εὕρῃ ὁ χάρος πρὶν ἀπὸ τὸν γάμο (τῆς Πηνελόπης), ἂν ὑπάρχουν θεοὶ τῶν πτωχῶν ἀνθρώπων καὶ Ἐρινύες (ρ 475 κέξ.). Βέβαια ὁ Ἀντίνοος, βλέποντας, ὅτι μόνον αὐτὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς μνηστῆρες ἀντιδικεῖ μὲ τὸν ξένο ζητιάνο (Ὁδ.), δὲν ἀντιδρᾷ τώρα δυναμικώτερα, ὅπως θὰ περίμενε κανεὶς ὕστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια κατάρρα, ἀλλὰ ἀπλῶς τὸν ἀπειλεῖ, λέγοντας πρὸς αὐτὸν ἢ νὰ κάθεται καὶ νὰ τρώγῃ ἀμίλητος ἢ νὰ φύγῃ, μήπως οἱ νέοι (μνηστῆρες) γιὰ τὰ προκλητικὰ του λόγια τὸν σύρουν μέσα στὰ δώματα ἀπὸ τὸ χέρι ἢ ἀπὸ τὸ πόδι καὶ τὸν ἀπογδάρουν ὅλον (ρ 477 κέξ.)¹⁸. Ἀκούοντας ὅμως οἱ ἄλλοι μνηστῆρες τίς ἀπειλὲς αὐτῆς τοῦ Ἀντίνοου κατὰ τοῦ ζητιάνου (Ὁδ.), ἀγανάκτησαν ὅλοι ἐναντίον του, καὶ μάλιστα κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς (ἐκφράζοντας καὶ δικές τους ἀπόψεις) τὸν ἐπιπλήττει, λέγοντας, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ κτυπήσῃ ἕναν δυστυχημένον ζητιάνο, διότι αὐτὸς ὁ ζητιάνος μπορεῖ νὰ εἶναι κάποιος θεός, δεδομένου ὅτι οἱ ἀθάνατοι ἀλλάζουν πολλὰς μορφάς, ἐξομοιούμενοι μὲ ξένους, καὶ παρακολουθοῦν στὶς πόλεις τὴν αὐθάδεια καὶ τὴν εὐνομία τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὁ Ἀντίνοος ἀδιαφοροῦσε στὰ λόγια αὐτὰ (ρ 481 κέξ.)¹⁹.

16. Παρόμοιες προσπάθειες νὰ κτυπήσουν τὸν ξένο (Ὁδ.) ἔκαμαν, ἀργότερα ὅμως, καὶ δύο ἄλλοι μνηστῆρες: ὁ Εὐρύμαχος (σ 350-404) καὶ ὁ Κτήσιππος (υ 288-319).

17. Ὁ Ὀδυσσεὺς δέχεται κτυπήματα μέσα στὸ ἴδιο του τὸ σπίτι! Ἐνας μνηστήρας, πού ὑποτίθεται, ὅτι εἶναι ἀρχοντοπούλο, βαιοπραγεῖ ἐναντίον ἐνὸς ζητιάνου. Ἡ πράξη αὐτῇ τοῦ Ἀντίνοου, πού εἶναι τὸ μέτρο τῆς θρασυτητάς του, ἀποτελεῖ γιὰ τὸν Ὀδυσσεᾶ μιὰ πρώτη του πικρὴ ἐμπειρία τῆς ποιότητος τοῦ ἀνθρώπου (ἢ τῶν ἀνθρώπων), πού πρόκειται νὰ ἀντιμετωπίσῃ.

18. Αὐτὸ βέβαια γιὰ τὸν Ὀδυσσεᾶ (καθὼς καὶ γιὰ τὸν ἀκροατὴ ἢ ἀναγνώστη τοῦ κειμένου αὐτοῦ, γιὰ μᾶς) σημαίνει «φωνάζει ὁ κλέφτης, γιὰ νὰ φύγῃ ὁ νοικοκύρης».

19. Ἡ πρώτη αὐτῇ ἐπαφῇ τοῦ ξένου (Ὁδ.) μὲ τοὺς μνηστῆρες προκαλεῖ ἐκδηλῆ ἐχθρότητα, ἀλλὰ δὲν γενικεύεται. Μόνο ὁ Ἀντίνοος ἀντιδικεῖ μὲ τὸν ξένο (Ὁδ.), ἐνῶ οἱ ἄλλοι μνηστῆρες ὅχι μόνο δὲν τὸν μιμοῦνται, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπικρίνουν γιὰ τοὺς προπηλακισμοὺς καὶ τίς ἀπειλὲς του κατὰ τοῦ ξένου (Ὁδ.) Καὶ τοῦτο σκόπιμα, ὅπως θὰ ἰδοῦμε κατωτέρω (σ. 275). Βλ. καὶ ἀνωτ., σ. 261, ὑπόσημ. 16.

Ἐδῶ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι ὁ ξένος (᾽Οδ.) ὑπομένει καὶ ὕβρεις καὶ ἀπειλὲς καὶ κτυπήματα κλπ. μέσα στὸ ἴδιο τὸ παλάτι του καὶ δὲν ἀντιδρᾷ δυναμικά, ἀρκοῦμενος μόνο σὲ προκλητικὰ λόγια. Καὶ τοῦτο, διότι δὲν ἔπρεπε νὰ παραβῇ ὁ ἴδιος τὸ σχέδιο, ποὺ ὑπαγόρευσε στὸν Τηλέμαχο (βλ. ἄνωτ., σ. 259). Ἔτσι καὶ ὁ Τηλέμαχος πνίγει τὸν πόνο μέσα του καὶ μένει φαινομενικὰ ἀδιάφορος στοὺς προπηλακισμοὺς τοῦ (ὄχι πλέον ξένου σὲ αὐτόν, ἀλλὰ) πατέρα του (ρ 489 κέξ.). Ἐπίσης καὶ ἡ Πηνελόπη, ποὺ δὲν γνωρίζει βέβαια ἀκόμη τὴν ταυτότητα τοῦ ξένου (᾽Οδ.), ὅταν ἀκούη, ὅτι ὁ Ἀντίνοος τὸν κτύπησε, δὲν προβαίνει σὲ καμμιά ἐνέργεια, ἀλλὰ παραμένει στὸ δωμάτιό της καὶ στὴν συνομιλία της μὲ τὸ ὑπηρετικὸ προσωπικὸ της ἀρκεῖται μόνο στὸ νὰ καταρασθῇ τὸν αὐθάδη αὐτὸν μνηστῆρα, ποὺ κακοποιεῖ ἕναν ξένο ζητιάνο μέσα στὸ παλάτι της (ρ 492 κέξ.)²⁰.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ οἱ μνηστῆρες δὲν ἔχουν καμμιά ὑποψία, ὅτι ὁ ξένος αὐτὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ὀδυσσεύς. Ὑπάρχουν βέβαια ἀρκετὰ στοιχεῖα, ποὺ θὰ ἔπρεπε ἢ θὰ μπορούσαν νὰ τοὺς προβληματίσουν, ὅπως π.χ. τὰ κάτωθι: Στὸν διάλογο μεταξὺ τοῦ ξένου ζητιάνου (᾽Οδ.) καὶ τοῦ Ἀντίνοου διηγεῖται ὁ πρῶτος, ἀναπολώντας τὸ παρελθόν του, ὅτι ἦταν καὶ αὐτὸς ἄλλοτε πανευτυχὴς καὶ εἶχε πλούσιο παλάτι μὲ πολλοὺς δούλους καὶ ἄφθονα ἀγαθὰ, ὅτι φιλοξενοῦσε συχνὰ ἄλλους εἶχαν ἀνάγκη καὶ ὅτι ὅλα τοῦ τὰ ἀφάνισε ὁ Δίας καὶ τὸν ἔφερε σὲ αὐτὴν τὴν τωρινὴ δυστυχία, ἀφοῦ ἀπὸ θέληση τοῦ θεοῦ αὐτοῦ περιπλανήθηκε πολὺ καιρὸ σὲ διάφορες χῶρες (Αἴγυπτο, Κύπρο) μὲ τὰ καράβια του, ὅπου ἔχασε καὶ αὐτὰ καὶ ὅλους τοὺς συντρόφους του, καὶ γύρισε ἀπὸ ἐκεῖ τώρα ἐδῶ πολὺ βασανισμένος (ρ 419 κέξ.). Μιὰ τέτοια διήγηση μπορεῖ βέβαια νὰ ἀφορᾷ σὲ ὅποιονδήποτε ἄλλον ἄνθρωπο, ἀλλὰ ταιριάζει ἀπόλυτα καὶ στὸν ἴδιον καὶ μπορεῖ κάλλιστα νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπαινιγμὸς τῶν προσωπικῶν του περιπετειῶν καὶ περιπλανήσεων. Τὸ μόνο δέ, ποὺ λείπει ἀπὸ αὐτὴν τὴν διήγηση, εἶναι τὸ ὅτι δὲν ὁμιλεῖ γιὰ Τροία, γιὰ Ἀχαιοὺς κλπ. Ἐπίσης στὸ κτύπημα τοῦ Ἀντίνοου μένει ὁ ξένος (᾽Οδ.) κατὰ τὸ κείμενο «σὺν βράχος ἀκλόνητος» καὶ οὔτε τὸν τραυματίζει τὸ κτύπημα οὔτε τὸν φοβίζει, ὥστε νὰ φύγῃ, ἀλλὰ ἀντιθέτως αὐτὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ζητιανεύῃ, σὺν νὰ μὴ τοῦ συνέβη τίποτα, καὶ μάλιστα νὰ γίνεται ἀκόμη προκλητικώτερος. Ἐνας τέτοιος τύπος δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι πράγματι κάποιος θρασὺς ἢ ἀναισθητος

20. Ἀντιθέτως, ὅταν πληροφορήθηκε προηγουμένως ἀπὸ τὸν κήρυκα Μέδοντα καὶ τὸν χοιροβοσκὸ Εὐμαῖο τὴν ἐπιστροφή τοῦ Τηλεμάχου ἀπὸ τὴν Πύλο (π 328 κέξ.) καὶ ἄκουσε ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὸν πρῶτο, ὅτι οἱ μνηστῆρες εἶχαν στήσει ἐνέδρα στὸ λιμάνι τῆς Ἰθάκης, γιὰ νὰ σκοτώσουν τὸν υἱὸ της κατὰ τὴν ἐκεῖ ἐπανοδό του, ἐμφανίσθηκε ἐνώπιον τῶν μνηστῆρων καὶ ἐπέπληξε δριμύτατα τὸν Ἀντίνοο ὡς τὸν πιὸ ὑπεύθυνο ἀπὸ ὅλους γι' αὐτὴν τὴν δολοφονικὴ τους ἀπόπειρα κατὰ τοῦ υἱοῦ της (π 409 κέξ.).

ζητιάνος²¹. Ἀλλὰ καὶ δὲν μπορεῖ ἓνας ταλαίπωρος ψωμοζήτητης καὶ ἁδύνας-
μοσ γέροσ νὰ μὴ κλονίζεται καθόλου ἀπὸ κτυπήματα ἢ ἓνας ξένος
καὶ ἄσχετος μὲ τὸ παλάτι αὐτὸ νὰ χρησιμοποιοῖ τέτοια προκλητικὴ γλῶσσα
σὲ τόσους πολλοὺς καὶ πολὺ νεωτέρους τοῦ μέσα σὲ αὐτὸ τὸ παλάτι, ποὺ τώρα
αὐτοὶ τὸ κυβερνοῦν, ἢ νὰ μένῃ ἀπέναντι σὲ ὅλα τόσο ἄκαμπτος καὶ ἀνυποχώ-
ρητος. Ἐπειτα, ἀπευθυνόμενος στοὺς μνηστῆρες μετὰ τὸ κτύπημά του ἀπὸ τὸν
Ἀντίνοο, παρατηρεῖ χαρακτηριστικά, ὅτι ποτὲ δὲν παραπονεῖται ὁ ἄνθρωπος
οὔτε καὶ λυπᾶται, ὅταν κτυπηθῇ, μαχόμενος νὰ σώσῃ τὰ ἀγαθὰ του (ρ 468
κἑξ.), καὶ ὅτι τὸ δικό του παράπονο εἶναι τὸ ὅτι ὁ Ἀντίνοος τὸν κτύπησε
γιὰ τὸ καταραμένο στομάχι του, ποὺ φέρει γενικὰ στοὺς ἀνθρώπους πολλὰ
δεινὰ (ρ 473 κἑξ.), δηλ. καὶ κόπους καὶ ταξίδια (ξενητιά) καὶ περιπέτειες
καὶ προσβολὲς ἢ ταπεινώσεις καὶ παρανομίες κλπ. "Ὅλοι ἀσφαλῶς οἱ ἄν-
θρωποι ὑπερασπίζονται μὲ ὅποιαδήποτε θυσία τὰ ἀγαθὰ τους καὶ κοπιᾶζουν
ἀδιάκοπα γιὰ τὸ στομάχι τους, γιὰ τὸ ψωμί τους: καὶ οἱ μνηστῆρες, ποὺ τώρα
τὰ ἔχουν ὅλα καὶ πλοῦσια, ἔστω καὶ ξένα, καὶ δὲν θέλουν, οὔτε ἀκόμη καὶ μὲ
τὴν ζητιανιά, νὰ τὰ χάσουν, καὶ ὁ ξένος (Ὀδ.), ποὺ κάποτε τὰ εἶχε ἐπίσης
ὅλα καὶ ἄφθονα καὶ τώρα τὰ καρπώνονται ἄλλοι (οἱ μνηστῆρες) καὶ θέλει μὲ
ὅποιες θυσίες νὰ τὰ σώσῃ ἀπὸ τὰ ξένα χέρια. Ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται ὁ ξένος
αὐτὸς νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ὀδυσσεύς, ποὺ ἀπὸ θέληση τοῦ Δία, ὅπως εἶπε, κατάν-
τησε σὲ αὐτὴ τὴν δυστυχία, καὶ μπορεῖ οἱ ἐν λόγω δηλώσεις του νὰ εἶναι καὶ
πάλιν ὑπαινιγμοὶ τῶν προσωπικῶν του περιπλανήσεων καὶ τῆς δικῆς του
κακοδαιμονίας. Τέτοιες σκέψεις βέβαια δὲν περνοῦν καθόλου ἀπὸ τὸ μυαλό
τους, γιατί μπροστὰ τους δὲν βλέπουν παρὰ ἀπλῶς καὶ μόνο ἓναν ταλαίπωρο
ζητιάνο²².

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὰ παρουσιάζει ὁ ποιητὴς κατὰ
τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ μὴ δίδουν ἀναγκαστικὰ ἢ ὑποχρεωτικὰ σοβαρὴ ἀφορμὴ
γιὰ ὅποιεσδήποτε ὑποψίες γιὰ τὸ πραγματικὸ πρόσωπο τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐπό-
μενο ἦταν νὰ μὴ προβληματίσουν αὐτὰ καθόλου τοὺς μνηστῆρες. Ἐκεῖνο
ὅμως, ποὺ θὰ ἔπρεπε ὅπωςδήποτε νὰ τοὺς ἀνησυχήσῃ, ἦταν ἡ θεία δίκη.
Ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸ φρόντισε ὁ ποιητὴς: Τοὺς παρουσιάζει στὸν Ὀδυσσεύς
μὲ τὸ στόμα τοῦ Εὐμειοῦ ὡς τοὺς μόνους ἀνθρώπους, ποὺ οὔτε ἔλεος ἔχουν

21. Καὶ αὐτοὶ ξέρουν καλὰ καὶ ἀπὸ αὐθάδεια ἢ θρασύτητα καὶ ἀπὸ ἀναισθησία, ποὺ
τρία ὀλόκληρα χρόνια ἀλωνίζουν σὰν ἀσύδοτοι δεσπότες μέσα σὲ ἓνα ξένο παλάτι, ὅπου
κατατρώγουν τὰ ἀγαθὰ του, μνηστεύουν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀπουσιάζοντος κυρίου του καὶ στή-
νουν ἐνέδρες στὸ παιδί του κλπ. (π 430 κἑξ.).

22. Τὸ ὅτι ἀκόμη μπορεῖ καὶ οἱ ἴδιοι νὰ δοκιμάσουν κάποτε ἀπὸ θεία θέληση παρό-
μοια μετάπτωση τῆς τύχης τους, ὅπως ὁ ξένος ζητιάνος (Ὀδ.), καὶ νὰ εὐρεθοῦν, ἂν ὄχι
σὲ χειρότερη ἀπὸ ἐκεῖνον κατὰσταση (ὅπως θὰ τοὺς ἄξιζε γιὰ τὰ ἄνομα ἔργα τους), τουλάχιστον
στὴν ἴδια μὲ ἐκεῖνον μοῖρα, νὰ ἀντιστραφοῦν δηλ. τὰ πράγματα, οὔτε αὐτὸ τοὺς
ἀπασχολεῖ.

στην ψυχή τους για τὸν συνάνθρωπό τους οὔτε λογαριάζουν τὴν θεία δίκη· ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι, λέγει, ποῦ θὰ πᾶνε σὲ ξένη χώρα ὡς ἐχθροὶ καὶ ἄρπαγες, ὅταν, ἀφοῦ τοὺς δώσῃ ὁ Δίας λάφυρα καὶ γεμίσουν τὰ πλοῖα τους, ξεκινήσουν γιὰ τὴν πατρίδα τους, ἔχουν στὸν νοῦν τους τὸν φόβο τῆς θείας δίκης· ἐνῶ αὐτοὶ ἐδῶ οἱ μνηστῆρες συμπεριφέρονται ἔτσι, σὰν νὰ ἔμαθαν ἀπὸ κάποιον θεοῦ τὸν θάνατο τοῦ 'Οδυσσεύ· γι' αὐτὸ καὶ δὲν θέλουν οὔτε νὰ νυμφευθοῦν ὁ καθένας τους νόμιμα οὔτε νὰ πᾶνε στὰ σπίτια τους κλπ., ἀλλὰ κάθονται μέσα σὲ αὐτὸ τὸ παλάτι καὶ κατατρῶγουν ξέγνοιαστοὶ καὶ ἀδιάντροπα τὰ ξένα πλούτη, χωρὶς νὰ τὰ λυποῦνται (ξ 81 κέξ.).

'Ετσι ἐξηγοῦνται ὅλα: οἱ μὲν μνηστῆρες θεωροῦν προφανῶς τὸν 'Οδυσσεύ νεκρὸν καὶ γι' αὐτὸ οὔτε τιμωρία περιμένουν ἀπὸ ἄλλου²³ γιὰ τὰ ἄνομα ἔργα τους οὔτε τὸν ξένο ζητιάνο ὑποπτεύονται, ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ 'Οδυσσεύς. Γιὰ τὸν λόγο ἀκριβῶς αὐτὸν καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες, ποῦ διερωτήθηκε, μήπως πίσω ἀπὸ τὸν ξένον αὐτὸν ζητιάνο ('Οδ.) κρύβεται κάποιος ἄλλος, ὑποψιάσθηκε μόνο θεὸς ὁ ν (καὶ ὅχι ἄνθρωπον, ποῦ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι π.χ. καὶ ὁ 'Οδυσσεύς)²⁴. 'Ο δὲ 'Οδυσσεύς τὰ γνωρίζει ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὸν Εὐμαιο καὶ γι' αὐτὸ δὲν φοβάται, μήπως ἡ προκλητικὴ του συμπεριφορὰ τὸν προδώσῃ.

Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτὰ ἡ παρουσία τοῦ ξένου ζητιάνου ('Οδ.) ἐκεῖ ἔχει γίνεи ἄκρως προβληματικὴ: α) καὶ γι' αὐτόν, γιατί ἡ ἐναντίον του προκληθεῖσα ἐχθρότητα τοῦ 'Αντίνοου εἶναι δυνατόν νὰ ἐξελιχθῇ σὲ γενικώτερη συγκρουση καὶ μὲ ἄλλους τυχὸν μνηστῆρες καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ σὲ ἐκτροπὴ ἀπὸ

23. Συγκεκριμένα οὔτε ἀπὸ τὸν νεαρὸ Τηλέμαχο οὔτε ἀπὸ τοὺς θεοὺς. Βεβαίως, ὅταν ὁ Τηλέμαχος μὲ τὴν βοήθεια τῆς 'Αθηνᾶς δὲν ἔπεσε στὴν ἐνέδρα τῶν μνηστῆρων παρὰ τὰ δρακόντεια μέτρα, ποῦ εἶχαν πάρει ἐναντίον του, καὶ σώθηκε ἀπὸ βέβαιο θάνατο, ὁ 'Αντίνοος διερωτήθηκε, μὲ ποιὸν τρόπο τὸν ἔσωσαν οἱ θάνατοι (π 363 κέξ.). 'Αλλὰ δὲν σκέφθηκε, μήπως καὶ σὲ ἐνδεχόμενες ἄλλες ἀποπειρὰς τους προστατεύουν καὶ πάλιν οἱ θεοὶ τὸν Τηλέμαχο καὶ ἀντιθέτως τιμωρῶσουν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους μνηστῆρες. Καὶ ὅχι μόνο δὲν πέρασε κάτω τέτοιο ἀπὸ τὸ μυαλό του, ἀλλὰ κατὰ τὴν συνέχεια τοῦ κειμένου προτείνει στοὺς ἄλλους μνηστῆρες νὰ ἀναζητήσουν ἀμέσως ἄλλον τρόπο ἐξουτώσεως τοῦ Τηλέμαχου, γιατί τὸν θεωρεῖ ἐμπόδιο στὰ ἄνομα σχέδιά τους (π 371 κέξ.). 'Ας σημειωθῇ δέ, ὅτι τὴν πρόταση αὐτὴ τοῦ 'Αντίνοου μόνο ὁ 'Αμφίνομος τὴν ἀπορρίπτει, ἀντιπροτείνοντας νὰ διερευνήσουν προηγουμένως τὴν θέληση τῶν θεῶν (π 393 κέξ.), ὁ δὲ Εὐρύμαχος καθυσχάζει τὴν Πηνελόπη μόνο φαινομενικά, λέγοντάς της δηλ. ψέμματα, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ὁ ἴδιος ἐτοίμαζε (μαζί μὲ τὸν 'Αντίνοο) τὸν ὄλεθρο τοῦ υἱοῦ τῆς (π 434 κέξ., 448).

24. 'Η διατυπωθεῖσα ἄλλοτε γνώμη, ὅτι «ὁ 'Οδυσσεύς ἦταν ἀρχικὰ θεός, ποῦ ἀργότερα ξέπεσε σὲ θνητὸ ἥρωα..., δὲν φαίνεται σωστὴ» ('Ι. Θ. Κακριδῆς, «'Ομηρ. Θέματα», 'Αθήνα 1965, σ. 54) ἢ δὲν ἔχει «ἀνθεκτικὴ στήριξη» (Α. Lesky / 'Α. Τσopanάκης, «'Ιστορία τῆς 'Αρχ. Ἑλλην. Λογοτεχνίας», Θεσσαλονίκη 1981⁵, σ. 81). Πάντως μιά τέτοια ἀποψη δὲν μπορεῖ νὰ ἔχῃ σχέση μὲ τὴν ὑπόψια τοῦ μνηστῆρα αὐτοῦ. 'Ετσι κατὰ τὸ κείμενο οἱ μνηστῆρες μένουν ἐντελῶς ἀνυποψίαστοι γιὰ τὸ πραγματικὸ πρόσωπο τοῦ 'Οδυσσεύ.

τὸ σχέδιο καὶ ἄκαιρη ἀναμέτρηση μαζί τους μὲ ἀπρόβλεπτες συνέπειες²⁵. β) καὶ γιὰ τὸν Ἀντίνοο, ποῦ θεωρεῖ τὸν ξένο (Ὀδ.) ὑπερβολικὰ ἀνυπόφορο ἢ, ἀκόμη χειρότερα, τὸν βλέπει σὰν σταλμένη ἀπὸ τὴν μοῖρα ἢ τὸν θεὸ «συμφορὰ» (πῆμα), ποῦ τοὺς χαλάει τὸ φαγοπότι καὶ τὴν διασκέδασή τους²⁶. Γι' αὐτὸ εἶναι πλέον ἀνεπιθύμητος, ἂν ὄχι ἀκόμη σὲ ὅλους, τουλάχιστον στὸν Ἀντίνοο, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ ἄλλο ἀνάμεσά τους. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως ὁ ξένος αὐτὸς (Ὀδ.) πρέπει νὰ μείνῃ ὅπωςδήποτε κοντὰ στοὺς μνηστῆρες, διότι ἔτσι καὶ μόνο θὰ μπορέσῃ νὰ παρακολουθήσῃ καλύτερα τὶς συνήθειες καὶ τὶς κινήσεις τους καὶ νὰ προετοιμάσῃ εὐκολώτερα καὶ στὴν κατάλληλη στιγμή τὴν ἐξόντωσή τους. Μπροστὰ σὲ αὐτὸ τὸ ἀδιέξοδο, σὲ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν κρίσιμη στιγμή, ὁ ποιητὴς, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ξένο (Ὀδ.), ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ καταστήσῃ τὴν ἐκεῖ παραμονή του πιὸ πολὺ προβληματικὴ γιὰ τὸν Ἀντίνοο (καὶ ἐνδεχομένως καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους μνηστῆρες), ἐπὶ ν ο εἰ ὡς ἀντίπαλὸ του τὸν Ἴρο, ποῦ εἶναι ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετό του²⁷, καὶ μεταφέρει ἔτσι μὲ ζηλευτὴ δεξιότητά τὴν περαιτέρω δράση του σὲ ἄλλο ἐπίπεδο, στὸ ἐπεισόδιο: Ὀδυσσέως καὶ Ἴρου πυγμῇ, ποῦ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ στὴν συνέχεια²⁸.

Μέσα στὸ δῶμα τοῦ παλατιοῦ οἱ μνηστῆρες μὲ τὰ πλούσια φαγοπότια τους ξεφαντώνουν, τραγουδώντας καὶ χορεύοντας (ρ 605-606). Ἐκεῖ ἔχει μείνει καὶ ὁ Τηλέμαχος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Εὐμαιοῦ γιὰ τὴν καλύβα του (ρ 591 κέξ.). Ὁ δὲ ξένος (Ὀδ.) μετὰ τὸ κτύπημα, ποῦ δέχθηκε ἀπὸ τὸν Ἀντίνοο (ρ 445-452, 462 κέξ.), πῆγε καὶ κάθισε στὸ πρόθυρο (κατώφλι) τοῦ δώματος, ἀφίνοντας κάτω τὸ γεμάτο πλέον μὲ τρόφιμα δισάκκι του (ρ 466 κέξ.). Στὸ σημεῖο ἀκριβῶς αὐτὸ ἦλθε πάνω στὴν ὥρα του καὶ ὁ πραγματικὸς ζητιάνος τῆς Ἰθάκης Ἴρος, ποῦ ζητιάνευε σὲ ὅλη τὴν πόλη της (τὸν ἐγνώριζαν ἐπομένως ὅλοι στὴν πόλιν, οἱ μνηστῆρες κλπ.), ἦταν ξακουστὸς γιὰ τὴν ἀπληστὴ κοιλιά του καὶ δὲν χόρταινε νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ²⁹. Ἐπίσης ἦταν

25. Δεδομένου μάλιστα, ὅτι ἔχει ἐκδηλωθῇ καὶ ἡ πρώτη ὑπόψια τῶν μνηστήρων, μὴ πως πῶς ἀπὸ τὸν ξένο (Ὀδ.) κρύβεται κάποιος ἄλλος (καὶ ἀδιάφορον, ἂν θεὸς ἢ ἄνθρωπος), καὶ τίποτα δὲν ἀποκλείει νὰ δημιουργηθοῦν καὶ ἄλλες καὶ νὰ δυσχεράνουν ὅπωςδήποτε περισσότερο τὰ πράγματα. Βλ. καὶ ἀνωτ., σ. 261, ὑπόσημ. 16, καὶ σ. 264, ὑπόσημ. 23.

26. Ἐτσι λέγει ὁ Ἀντίνοος: ρ 446 *τίς δαίμων τόδε πῆμα προσήγαγε, δαιτὸς ἀνὴρ*; Καὶ στὴν συνέχεια τὸν καλεῖ μὲ ἀπειλὴς καὶ ὕβρεις νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸ τραπέζι του (ρ 447 κέξ.).

27. O B. Snell, «Die Entdeckung des Geistes», Hamburg 1955, σ. 90, παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Ἴρος «ist als Gegenbild zu Odysseus erfunden».

28. Ἡ σύντομη αὐτὴ ἐπισκόπησις τῶν ὧσων συνέβησαν πρὶν ἀπὸ τὸ ἐν λόγῳ ἐπεισόδιο θεωρήθηκε ἀναγκαία γιὰ τὴν κατανόησιν τῆς σημασίας καὶ συμβολῆς του στὴν προώθησιν τῶν σχεδίων τοῦ Ὀδυσσεᾶ ἐναντίον τῶν μνηστήρων.

29. σ 1 *Ἦλθε δ' ἐπὶ πτωχὸς πανδῆμος, ὃς κατὰ ἄστυ*

νέος (σ 31) καὶ ἀρκετὰ μεγάλος στὴν μορφὴ (δηλ. εὖσωμος, μεγαλόσωμος, προφανῶς ἀπὸ τὴν πολυφαγία του), ἀλλὰ παρὰ ταῦτα δὲν εἶχε καθόλου δύναμη καὶ ἀνδρεία³⁰. Μὲ αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐσωτερικὰ μειονεκτήματα τὸν περιγράφει ὁ ποιητὴς καί, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, εἶναι σκόπιμη ἡ περιγραφή αὐτῆ. Ἔτσι οἱ σωματικὲς ἀρετὲς τοῦ Ἴρου (νέος, εὖσωμος) δὲν ἀντιστοιχοῦν σὲ ἀνάλογες ψυχικὲς (οὐδέ οἱ ἦν ἰς οὐδέ βίη), δηλ. δὲν συμφωνεῖ τὸ «φαίνεσθαι» μὲ τὸ «εἶναι», καὶ εἶναι σαφὴς ἡ ἀντίφαση μεταξὺ τους³¹. Ἐκεῖνο ὅμως, ποὺ ἐνδιαφέρει τὸ θέμα μας, εἶναι ὅτι οἱ μνηστῆρες γνωρίζουν μὲν προσωπικὰ καὶ πρὸ πολλοῦ τὸν πασίγνωστο στὴν Ἰθάκῃ (πρωχὸς πανδήμιος) Ἴρο, προφανῶς ἀπὸ τὶς συχνὲς (καθημερινές) ἐπισκέψεις του ἐκεῖ γιὰ ζητιανιά, ἀλλὰ δὲν ξέρουν, ὅτι πίσω ἀπὸ αὐτὸν τὸν γαστρίμαργο νέον καὶ μεγαλόσωμον ζητιάνο κρύβεται ἓνας ἐντελὴς ἀδύναμος καὶ δειλὸς «ἄνδρας», ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν συνέχεια τοῦ κειμένου. Μέσα σὲ αὐτὸ τὸ σκηنيκὸ τὰ ἐν λόγῳ πρόσωπα παίζουν τὸ καθένα τὸν ρόλο τους, ὅπως τὸν καθώρισε ὁ ποιητὴς. Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τοὺς «δύο» ζητιάνους:

Ὁ Ἴρος, ἂν καὶ εἶναι σχέτῃ ὕλη (μόνο ἓνα πελώριο σῶμα), χωρὶς καθόλου νεῦρο, θέλει νὰ παραστήσῃ τὸν παλληκαρᾶ, καὶ μάλιστα ὅχι μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα: Μόλις ἔρχεται καὶ βλέπῃ τὸν ἄγνωστο «ζητιάνο» (Ὁδ.) νὰ κάθεται στὸ πρόθυρο τοῦ δώματος μὲ τὸ δισάκκι του γεμᾶτο τροφίμα καὶ νὰ τρώγῃ, νομίζοντας, ὅτι ὁ ξένος αὐτὸς (Ὁδ.) τοῦ τρώγει τὸ ψωμί του, αὐτὰ δηλ. τὰ φαγώσιμα, ποὺ ὁ ἴδιος ἐπερίμενε νὰ πάρῃ ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες, καὶ γι' αὐτὸ ἀλλωστε ἦλθε —μόνο ποὺ τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἦλθε δεῦτερος— καὶ ἔχοντας, ὅπως φαίνεται, καὶ φοβερὴ πείνα μὲ τό, ὅπως πάντα, ἀχόρταγο στομάχι του, δείχνει ἀμέσως ἐχθρικὲς διαθέσεις ἐναντίον του καὶ θέλει νὰ τὸν διώξῃ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ τὸ ἴδιο του τὸ σπίτι (!)³², προφανῶς γιὰ τοῦ κάμνει ἀντίπραξη στὴν ζητιανιά. Μὲ τρόπο λοιπὸν περιφρονητικὸν καὶ μὲ ἀπειλὲς τοῦ λέγει νὰ φύγῃ, γιὰτὶ διαφορετικὰ κινδυνεύει νὰ φύγῃ ποδοσυρμένος, προσθέτοντας ἀκόμη, ὅτι οἱ μνηστῆρες ὅλοι τοῦ δείχνουν μὲ νεύματα νὰ τὸν διώξῃ ὁ ἴδιος, τραβώντας τον, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἀπὸ ντροπὴ (προφανῶς γιὰ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὰ γηρατειά του) δὲν θέλει νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο

πρωχέεσκέ' Ἰθάκης, μετὰ δ' ἔπρεπε γαστέρι μάργῃ
ἀζηχῆς φαγέμεν καὶ πιέμεν...

30. σ 3οὐδέ οἱ ἦν ἰς
οὐδέ βίη, εἶδος δὲ μάλα μέγας ἦν ὀράσθαι.

31. Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει μὲ τὸν Ὀδυσσεά. Πβ. Ἀναστ. Ἀλεξ. Νικήτα. α' Ἀρχιλ. ἀπ. 60 D. (= 114 W.)», ἐν: Ἑπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν, τόμ. 13 (1985-90), Ἀθῆναι 1991, σ. 76 κἑξ.

32. σ 8 ὅς ε' ἔλθων Ὀδυσσῆα διώκετο οἷο δόμοιο (= εἰς δόμον).

καὶ ὅτι γι' αὐτὸ πρέπει νὰ φύγῃ (μόνος του), γιὰ νὰ μὴ ἔλθουν ἀπὸ τὰ λόγια στὰ χέρια³³.

Ἀλλὰ ὁ ξένος (Ὁδ.), ποῦ δὲν φοβήθηκε τόσους πολλοὺς μνηστῆρες, καὶ μάλιστα γενναίους καὶ παντοδύναμους, δὲν μποροῦσε φυσικὰ νὰ μείνῃ ἀδιάφορος ἢ νὰ ἀνεχθῇ τίς ἐνοχλήσεις καὶ ἀπειλὲς ἐνὸς ζητιάνου. Γι' αὐτὸ, θέλοντας βεβαίως νὰ ἀποφύγῃ γιὰ τοὺς γνωστούς λόγους μιὰ ὁποιαδήποτε ἀναμέτρηση μαζί του μπροστὰ στοὺς μνηστῆρες, προσπαθεῖ ἀρχικὰ νὰ τὸν μεταπείσῃ, δείχνοντας ἔναντι τῆς ἐχθρότητος, τῆς ἀδικίας καὶ πλεονεξίας ἐκείνου, ἰσότητα καὶ δικαιοσύνη: «Καημένε μου, ἐγὼ δὲν σοῦ ἔκαμα κανένα κακὸ οὔτε σοῦ εἶπα κανέναν κακὸν λόγον, οὔτε σέ φθονῶ, καὶ ἂν ἀκόμῃ σοῦ δώσουν πολλὰ (οἱ μνηστῆρες). Αὐτὸ ἐδῶ τὸ κατώφλι μᾶς παίρνει καὶ τοὺς δύο μας (νὰ καθίσουμε μαζί) καὶ δὲν πρέπει νὰ φθονῇς (ζηλεύῃς) γιὰ ξένα πράγματα· νομίζω ὅτι εἶσαι (καὶ σὺ) ζητιάνος, ὅπως ἀκριβῶς εἶμαι καὶ ἐγώ, καὶ περιμένουμε τὸ ἴδιο εὐτυχία ἀπὸ τοὺς θεοὺς» (σ 15-19). Στὴν συνέχεια ὅμως τὸν προειδοποιεῖ: «Ἀλλά, μὴ μὲ προκαλεῖς πολὺ σέ μάχῃ μὲ ἀπειλητικὲς χειρονομίες, μήπως μὲ θυμώσῃς καὶ μήπως, ἂν καὶ γέρος, σοῦ γεμίσω μὲ αἷμα τὸ στῆθος καὶ τὰ χεῖλη· καὶ ἔτσι πλεόν θὰ εὔρισκα τὴν ἡσυχία μου ἀπὸ αὐριο· διότι νομίζω, ὅτι δὲν θὰ ἔλθῃς ἄλλῃ φορὰ πάλιν ἐδῶ στὸ μέγαρον τοῦ Λαερτιάδῃ Ὁδυσσέα» (σ 20-24).

Οἱ ἀπειλὲς αὐτὲς τοῦ ξένου ζητιάνου (Ὁδ.) ἐξοργίζουν πῶς πολὺ τὸν Ἴρο, ὁ ὅποιος τοῦ ἀπαντᾷ μὲ βαρεῖες ὕβρεις καὶ παρόμοιες ἀπειλὲς, λέγοντας, ὅτι θὰ τὸν χτυπήσῃ μὲ τὰ δύο του χέρια στὰ σαγόνια καὶ θὰ τοῦ πετάξῃ ὅλα του τὰ δόντια κάτω στὸ χῶμα³⁴, καὶ μάλιστα τὸν προκαλεῖ νὰ ἐτοιμασθῇ

33. σ 10 «εἶκε, γέρον, προθύρου, μὴ δὴ τάχα καὶ ποδὸς ἔλκη.
οὐκ αἶεις, ὅτι δὴ μοι ἐπιλλίξουσιν ἅπαντες,
ἐλκόμεναι δὲ κέλονται; ἐγὼ δ' αἰσχύνομαι ἔμψης.
ἀλλ' ἄνα, μὴ τάχα νῶϊν ἔρις καὶ χερσὶ γένηται».

Ἀξίζει ἐδῶ νὰ σημειωθῇ, ὅτι οἱ μνηστῆρες παροτρύνουν μὲ νεύματα τὸν γνωστὸν τοῦ Ἴρο νὰ διώξῃ ἀπὸ τὸ πρόθυρον τοῦ δώματος μὲ τὴν βία τὸν ἄκρωτος ἀνυπόφορον καὶ ἀνεπιθύμητον ξένον ζητιάνον (Ὁδ.), πιστεύοντες προφανῶς, ὅτι ὁ νέος αὐτὸς καὶ μεγάλῳ σωμος ἄνδρας θὰ μποροῦσε εὐκόλῃ νὰ ἀπομικρύνῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν γέρον καὶ ἄθλιον ξένον «συνάδελφό» του (ἄφου, ὅπως εἶπαμε, ἀγνοοῦσαν τὰ οὐσιαστικά του μειονεκτήματα). Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους πιστεύει καὶ ὁ Ἴρος, ὁ ὅποιος μάλιστα μὲ τὴν παρότρυνση τῶν μνηστῆρων γίνεται ἀπειλητικώτερος καὶ σκληρότερος ἀπέναντι στὸν ξένο (Ὁδ.). Ἀπομένει λοιπὸν νὰ ἰδοῦμε, ἂν εἶναι πράγματι τόσο εὐκόλο τὸ ἔργο αὐτοῦ τοῦ Ἴρου, ποῦ τὸ ἐπιχειρεῖ (καὶ) μὲ τὴν ἐνθάρρυνση τῶν μνηστῆρων.

34. σ 26 «ὦ πόποι, ὥς ὁ μολοβρὸς ἐπιτροχάδην ἀγορεύει,
ρηγῇ καμινὸι ἴσος· ὃν ἂν κακὰ μητισαίμην
κόπτων ἀμφοτέρῃσι, χαμαὶ δέ κε πάντας ὀδόντας
γυαθμῶν ἐξελάσαιμι σὺς ὥς ληϊβοτείρης./...».

ἀμέσως γιὰ τὴν ἀναμέτρηση ἐκεῖ μπροστὰ στοὺς μνηστῆρες³⁵, θέτοντας προφανῶς γιὰ ἐκφοβισμό του καὶ τὸ ἐρώτημα: σ 31 πῶς δ' ἂν σὺ νεωτέρῳ ἀνδρὶ μάχοιο;

Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ δείχνει καθαρά, ὅτι ὁ Ἴρος στηρίζεται πολὺ στὴν νεανική του ἡλικία καὶ γι' αὐτὸ ξεσπαθώνει μὲ ὕβρεις καὶ ἀπειλὲς ἐναντίον ἐνὸς γέρου, καὶ μάλιστα τὸν προκαλεῖ γιὰ ἄμεση ἀναμέτρηση³⁶. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ μόνο του στηρίγμα. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι λόγοι, ποὺ τὸν ὀδηγοῦν ἢ καὶ τὸν ἐνθαρρύνουν ἄμεσα ἢ ἔμμεσα στὴν ἐχθρική αὐτὴ συμπεριφορὰ του κατὰ τοῦ ξένου ('Οδ.) καὶ ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν περιγραφή του σὲ σχέση καὶ μὲ τὴν περιγραφή τοῦ ξένου ('Οδ.): α) Εἶναι ἀκμαῖος καὶ εὐσωμος καὶ ἔχει ἀπέναντί του ἓναν ταλαίπωρον καὶ ζαρωμένον ἀπὸ τὰ βάσανα ἀντίπαλο, ὅπως τὸν ἔχει μεταμφίσει ὁ ποιητὴς μὲ τὴν βοήθεια τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐπομένως εἶναι —κατὰ τὴν γνώμη του— ἓνα ἄθλιο καὶ ἀδύναμο πρόσωπο, ἀπὸ τὸ ὅποιο δὲν περιμένει καμμιά δυναμικὴ ἀντίδραση ἢ δὲν διατρέχει κανέναν κίνδυνο ἢ σωματικὴ του ἀκεραιότητᾴ³⁷. β) Εἶναι πασίγνωστος στὴν πόλη τῆς Ἰθάκης ὡς πτωχὸς παιδήμιος καὶ τὸν γνωρίζουν καλὰ καὶ οἱ μνηστῆρες ὡς τακτικὸν καθημερινόν τους ἐπισκέπτη. Ἔτσι εὐρίσκεται σὲ οἰκεῖο περιβάλλον, κοντὰ σὲ γνωστούς του ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα πολλοὺς καὶ παντοδύναμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολὺ ἐνθαρρύνεται, τουλάχιστον ψυχολογικά, στὴν ἐχθρική του στάση κατὰ τοῦ ξένου ('Οδ.), ἂν δὲν περιμένῃ καὶ τὴν ἐμπρακτὴ βοήθειά τους, ὅπως ἀφίνεται νὰ νοηθῇ ἀπὸ τὸ ὅτι τὸν παροτρύνουν μὲ νεύματα ἐναντίον τοῦ ξένου ('Οδ.) καὶ τὸν κάμνουν μὲ αὐτὸ νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι θὰ τοῦ συμπαρασταθοῦν, ἐνῶ ὁ ἀντίπαλός του ξένος εἶναι, ὅσο ξέρει, ἄγνωστος στοὺς μνηστῆρες. γ) Ὁ ζητιάνος αὐτὸς εἶναι ξακουστός γιὰ τὴν ἀπλησθη κοιλιά του. Τοῦτο ἀφίνει νὰ νοηθῇ ἐπίσης, ὅτι δὲν ἀνέχεται νὰ τοῦ κάμνῃ ἄλλος ζητιάνος

35. σ 30 ζῶσαι νῦν, ἵνα πάντες ἐπιγνώσι καὶ οἶδε (sc. μνηστῆρες) μαρναμένους' (sc. ἐμᾶς τοὺς δύο)...

36. Ὁ ποιητὴς παρουσιάζει τὸν Ἴρο νὰ ἔχῃ μεγάλη αὐτοπεποίθηση γιὰ τὴν ὑπεροχὴ του ἐναντὶ τοῦ ξένου, τονίζοντας ἰδιαίτερα τὴν νεανικὴ του ἡλικία (καὶ φυσικὰ τὸ παράστημά του), δηλ. τὰ φυσικὰ ἐξωτερικά του προτερήματα, καὶ ἀφίνοντας, ἀντιθέτως, πρὸς στιγμὴν κατὰ μέρος τὰ ἐσωτερικά του μειονεκτήματα (αὐτὰ θὰ τὰ ἀποκαλύψῃ στὴν ὥρα τους). Τοῦτο ἦταν ἀπαραίτητο, γιὰτὶ ἔτσι καὶ μόνο θὰ μπορούσε ὁ Ἴρος νὰ γίνῃ προκλητικώτερος καὶ νὰ ἀποτολμῇ ἀκόμη καὶ δυναμικὴ ἀναμέτρησή του μὲ τὸν ξένο ('Οδ.), ὄντας δηλ. βέβαιος γιὰ τὴν νίκη του. Ἀλλωστε ἔπρεπε ὁ Ἴρος νὰ ἐμφανίζεται τὰ μάλιστα δυναμικὸς καὶ ἀξιόλογος ἀντίπαλος, γιὰ νὰ ἔχῃ καὶ κάποιον νόημα ἡ ἐπικειμένη πυγμαχία τους, ἐπειδὴ ὁ ποιητὴς τοποθέτησε ὡς ἀντίπαλό του ἓναν φαινομενικὰ μὲν ζητιάνο καὶ ἐτοιμόρροπον γέρο, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητά τὸν ἥρωα Ὀδυσσεά, ἐπικουρούμενον μάλιστα καὶ ἀπὸ δύο θεοὺς (Ἀθηνᾶ καὶ Δία).

37. Γιὰ αὐτὴν ἄλλωστε τὴν ἄθλια κατάστασιν καὶ γέριχ ἡλικία του ντρέπεται, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, νὰ τὸν διώξῃ βλαίως ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπως τὸν παροτρύνουν οἱ μνηστῆρες (βλ. ἀνωτ., σ. 266-267 μὲ ὑπόσημ. 33).

ἀντίπραξη στὴν ζητιανιά καὶ νὰ τοῦ ἀφαιρῇ μέρος ἀπὸ τὰ φιλοδωρήματα τῶν μνηστήρων καὶ ὅτι θέλει, ὅσα θὰ εἶχαν ἐκεῖνοι κάθε φορὰ νὰ προσφέρουν, νὰ τὰ παίρνη ὅλα αὐτὸς καὶ μόνο, ποὺ δὲν χόρταινε κατὰ τὸ κείμενο νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ. Καὶ ἡ ἀπληστία του τὸν ὥθει νὰ διώξῃ τὸν ξένο (Ὀδ.) ἀπὸ ἐκεῖ μὲ κάθε τρόπο, ἀκόμη καὶ μὲ τὴν βία (μὲ συμπλοκὴ) καὶ χωρὶς καθυστέρηση. Ἔτσι ὁ ποιητὴς ὑπαγορεύει στὸν Ἰρο σκόπιμα ἕναν τέτοιον ρόλο, ποὺ ἐναρμονίζεται πλήρως τόσο μὲ τὰ δικὰ του ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ ὅσο καὶ μὲ τὰ ἀντίστοιχα ἐκεῖνα τοῦ ξένου (Ὀδ.) Καὶ αὐτὰ ἀπὸ πλευρᾶς τῶν δύο ζητιάνων.

Ἐπειτα ἡ πρόκληση τοῦ Ἰρου πρὸς τὸν ξένο (Ὀδ.) γιὰ ἀμεση ἀναμέτρηση μπροστὰ στοὺς μνηστῆρες ἐπισύρει τὴν προσοχὴ τῶν τελευταίων, ποὺ τοὺς φέρει ὁ ποιητὴς στὸ προσκήνιο³⁸ καὶ ἀντιδρῶν σύμφωνα μὲ τὸν δικό τους ρόλο καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν περίστασι: Πρῶτος τοὺς ἀντιλαμβάνεται νὰ φιλονικοῦν — βέβαια ποιὸς ἄλλος παρὰ — ὁ Ἀντίνοος καί, ἀφοῦ ξέσπασε στὰ γέλια, λέγει στοὺς ἄλλους μνηστῆρες, ὅτι ὁ Ἰρος καὶ ὁ ξένος (Ὀδ.) ἐρίζουν μεταξύ τους καὶ ἀπειλοῦν νὰ ἔλθουν στὰ χέρια, καὶ τοὺς καλεῖ νὰ σπεύσουν ἐκεῖ νὰ τοὺς παρακινήσουν νὰ συμπλακοῦν (σ 34-39). Ἐκεῖνοι ὅλοι πετάχθησαν τότε περιχαρεῖς ἀπὸ τὴν θέση τους καὶ πῆγαν καὶ στάθηκαν γύρω ἀπὸ τοὺς δύο ζητιάνους, ὅπου καὶ πάλιν ὁ Ἀντίνοος προτείνει στοὺς μνηστῆρες τὰ ἐξῆς, τὰ ὁποῖα ἀκοῦνε καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι: «Ὅποιος ἀπὸ τοὺς δύο ἀναδειχθῇ δυνατότερος (στὴν πυγμαχία) καὶ νικήσῃ, αὐτὸς ἂς πάρῃ μόνος του ὅποια θέλει ἀπὸ τίς γεμάτες μὲ αἷμα καὶ πάχος γιδοκοιλίες, ποὺ εἶναι ψημένες στὴν φωτιά γιὰ τὸν δεῖπνο μας· ἐπίσης αὐτὸς θὰ τρώγῃ πάντοτε μαζί μας καὶ δὲν θὰ ἀφίνομε κανέναν ἄλλον ζητιάνο νὰ μᾶς πλησιάζῃ γιὰ ἐπαίτιαι» (σ 40-49). Οἱ μνηστῆρες δέχονται μὲ εὐχαρίστηση τὴν πρότασή του (σ 50)³⁹, ἡ ὁποία δελεάζει ὅπωςδήποτε καὶ τοὺς δύο ζητιάνους, ἀλλὰ γιὰ διαφορετικούς τὸν καθένα τους λόγους: Τὸν μὲν Ἰρο, διότι θέλει, ὅπως καὶ πρὶν, νὰ ζητιανεύῃ πάντοτε καὶ μόνος του στὸ παλάτι αὐτὸ καὶ νὰ μὴ μοιράζεται μὲ ἄλλον τίς ἐλεημοσύνες τῶν μνηστήρων, τὸν δὲ ξένο (Ὀδ.), διότι θέλει γιὰ τοὺς γνωστούς λόγους νὰ μείνῃ ὅπωςδήποτε ἀκόμη πλησίον τῶν μνηστήρων. — Ὁ ποιητὴς

38. Οἱ μνηστῆρες, ἀφοῦ ἀνέθεσαν τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ ξένου (Ὀδ.) στὸν γνωστὸν τους Ἰρο, συνέχιζαν πλέον ἀνενόηλοι τὸ «γλέντι» τους, χωρὶς νὰ περιμένουν νὰ ἰδοῦν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, πιστεύοντες (βλ. ἀνωτ., σ. 267, ὑπόσημ. 33), ὅτι ὁ νέος αὐτὸς καὶ εὖσωμος ἐπαίτης θὰ τὰ καταφέρῃ εὐκόλα. Ἡ ἀνέλπιστη ἑμὼς (καὶ γιὰ τοὺς μνηστῆρες καὶ γιὰ τὸν Ἰρο) ἀντίστασις τοῦ ξένου (Ὀδ.) ὠδήγησε μοιραῖα σὲ δέξυνση τῆς λογομαχίας τῶν δύο ζητιάνων, ποὺ μὲ τίς φωνασκίες τους καὶ τίς ὡς ἂν ἀμοιβαῖες ἀπειλές τους γιὰ δυναμικὴ ἀναμέτρηση ἐπόμενο ἦταν νὰ γίνον ἀμέσως ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες.

39. Ὁ Ἀντίνοος ἦταν βέβαιος γιὰ τὴν νίκη τοῦ νέου καὶ εὖσωμου Ἰρου καὶ ἀντιθέτως γιὰ τὴν ἐξόντωση τοῦ γέρου καὶ βασιανισμένου ξένου (Ὀδ.) καὶ γι' αὐτὸ δὲν δυσκολεύθηκε καθόλου νὰ κάμῃ — καὶ μάλιστα μὲ πανηγυρικὸν τρόπο — τὴν πρότασή του αὐτή. Τὸ ἴδιο πίστευαν καὶ οἱ ἄλλοι μνηστῆρες.

φρόντισε ἔτσι μὲ τὴν ἐν λόγῳ πρότασιν τοῦ Ἀντίνοου νὰ καλύψῃ τὰ ἰδιαίτερα, γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, διαφέροντα καὶ τὶς ἐπιθυμίες καὶ τῶν δύο ζητιάνων— Γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι δὲν μποροῦν παρὰ νὰ διεκδικήσουν ὁ καθένας γιὰ λογαριασμό του τὴν νίκη.

Ὁ ξένος (Ὁδ.), βλέποντας τότε, ὅτι ἡ συμπλοκὴ εἶναι πλέον ἀναπόφευκτη, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὸν εὖνοεῖ, διότι εἶναι βέβαιος γιὰ τὴν νίκη του (μὲ τὴν βοήθεια τῆς Ἀθηνᾶς, ποὺ κατὰ τὸ κείμενον τοῦ συμπαρίσταται καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτῇ, σ 69 κέξ.), ἀπαντᾷ (πρῶτος) στοὺς μνηστῆρες, πονηρὰ σκεπτόμενος (δολοφρονέων), καὶ λέγει, ὅτι δὲν μπορεῖ φυσικὰ νὰ ἔλθῃ στὰ χέρια ἑνὸς γέροντος καὶ πολὺ βασανισμένος (ὅπως αὐτὸς) μὲ ἕναν νεώτερόν του (ὅπως ὁ Ἴρος), ἀλλὰ ἡ κακὸπραγὴ κοιλιά του τὸν παροτρύνει νὰ δ α μ α σ θ ῇ μὲ πληγὴς ἀπὸ τὸν ἀντίπαλό του⁴⁰, ὅτι, μὲ ἄλλα λόγια, ἡ ἀνάγκη τῆς πείνας τοῦ ἐπιβάλλει νὰ τὸ ὑποστῇ καὶ αὐτὸ παρὰ τὴν θέλησίν του (ὅπως ἄλλωστε ὑπέστη καὶ τὸ κτύπημα ἀπὸ τὸν Ἀντίνοον) καὶ στὴν συνέχεια τοὺς καλεῖ νὰ δώσουν καρτερὸν ὄρκον, ὅτι κανεὶς τοὺς δὲν θὰ ἀπλώσῃ τὸ βαρὺ τοῦ χέρι ἄνομα ἐπάνω του, θέλοντας νὰ τὸν δαμάσῃ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἴρου⁴¹.

Ἔτσι ὁ ξένος (Ὁδ.), ἐνῶ ἀρχικὰ δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν καὶ στοὺς μνηστῆρες καὶ στὸν Ἴρο, ὅτι ὡς γέροντος καὶ βασανισμένος σίγουρα καὶ εὐκόλως θὰ νικηθῇ ἀπὸ τὸν νεώτερόν του Ἴρο, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι μαζὶ μὲ τὸν Ἴρο πιστεύουν ἢ περιμένουν, ζητεῖ παρὰ ταῦτα ἀμέσως κατόπιν νὰ ἐξασφαλισθῇ γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο ἀπὸ πλευρᾶς μνηστῆρων. Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἀντίφασις, ὅπως ἐκ πρώτης ὀψεως φαίνεται: Ὁ ξένος (Ὁδ.), θέλοντας νὰ ἀποκλείσῃ μὲ «ἰσχυρὸν ὄρκον» τὴν τυχὸν ἐπέμβασιν τῶν μνηστῆρων ὑπὲρ τοῦ Ἴρου, δὲν ζητεῖ τίποτα περισσότερο καὶ τίποτα λιγώτερον ἀπὸ μιὰ δίκαιη καὶ τίμια πυγμαχία, πρᾶγμα ποὺ κανεὶς δὲν μπορεῖ (δὲν πρέπει) νὰ τοῦ τὸ ἀρνηθῇ ἢ ἀκό-

40. σ 51 τοῖς δὲ δολοφρονέων μετέφη πολὺμήτις Ὀδυσσεύς·

«ὦ φίλοι, οὗ πως ἔστι νεωτέρῳ ἀνδρὶ μάχεσθαι
ἄνδρα γέροντα δὴν ἀρημένον· ἀλλὰ με γαστήρ
ὀτρύνει κακοεργός, ἵνα πληγῇσι δαμείω./...».

Στὴν περικοπὴ αὐτὴ τονίζει (ὁ Ὁδ.) ἔντονα καὶ εὐθέως τὴν μειονεκτικὴν του θέσιν ὡς γέροντος ἔναντι τοῦ νεωτέρου τοῦ Ἴρου. Βλ. καὶ ἐπομ. ὑπόσημ.

41. σ 55 ἀλλ' ἄγε νῦν μοι πάντες ὁμόσσετε καρτερὸν ὄρκον,
μή τις ἐπ' Ἴρῳ ἦρα φέρων ἐμὲ χειρὶ βαρεῖν
πλήξῃ ἀτασθάλων, τούτῳ δέ με ἴφι δαμάσσειν».

Προηγούμενος τόνισε ἀπερίφραστα τὴν κατωτερότητά του ἔναντι τοῦ Ἴρου. Τὸ ἴδιο ὁμολογεῖ καὶ ἐδῶ ἔναντι τῶν μνηστῆρων, ἀλλὰ κάπως ἑμμεσᾶ, ὅπως ἀφίνει νὰ νοηθῇ ἡ φράσις: *χειρὶ βαρεῖν*, ποὺ σημαίνει (ὅχι ἀπλῶς «μὲ χέρι», ἀλλὰ) «μὲ χέρι βαρὺ» (σὲ ἀντίθεσιν προφανῶς πρὸς τὸ δικό του χέρι, τὸ γέριον καὶ ἀδύναμον). Μὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς κατωτερότητάς του καὶ ἔναντι τοῦ Ἴρου καὶ ἔναντι τῶν μνηστῆρων θέλει ὁ ξένος (Ὁδ.) νὰ τοὺς κάμῃ ὅλους νὰ πιστέψουν, ὅτι δὲν θὰ χρειασθῇ ὁ Ἴρος ἐπικουρία ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες, ὅτι μπορεῖ καὶ μόνος του νὰ δαμάσῃ ἕναν τέτοιον ἐτοιμόρροπον γέρον ἀντίπαλο.

μη νὰ τὸ παρανοήσῃ. Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτὸ ὁ ὅρκος ἔχει καὶ ἄλλο, βαθύτερο, νόημα: Ὁ ξένος (Ὁδ.), ὅπως εἶπαμε, εἶναι βέβαιος, ὅτι θὰ νικήσῃ τὸν Ἴρο, ἀλλὰ ἤθελε ἀκριβῶς γι' αὐτὸ νὰ μὴ βοηθήσουν οἱ μνηστῆρες τὸν τελευταῖο, τὸν γνωστό τους ζητιάνο (!) ἡ νίκη δὲ αὐτῇ τοῦ ξένου (Ὁδ.) κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του δὲν θὰ εἶχε ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τοὺς μνηστῆρες, διότι θὰ τὴν ἔβλεπαν ἀπλῶς σὰν νίκη ἐνὸς ζητιάνου ἐναντίον ἄλλου ζητιάνου, καὶ πρὸ παντὸς δὲν θὰ τοὺς δημιουργοῦσε καμμιὰ ὑποψία γιὰ τὸ πραγματικὸ πρόσωπο τοῦ ξένου (Ὁδ.), ἐνῶ ἡ τυχὸν ἐπέμβαση τῶν μνηστῆρων ὑπὲρ τοῦ Ἴρου θὰ μποροῦσε νὰ προκαλέσῃ πρόωρη ρήξῃ μεταξὺ τοῦ ξένου καὶ τῶν μνηστῆρων, ἡ ὁποία ἔπρεπε γιὰ τοὺς γνωστούς λόγους μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀποφευχθῇ πρὸς τὸ παρόν. Μὲ αὐτὸν τὸν δόλο (δολοφρονέων) εἶπε τὰ ἀνωτέρω λόγια πρὸς τοὺς μνηστῆρες ὁ ξένος (πολύμητις Ὁδυσσεύς).

Οἱ μνηστῆρες, ποὺ δὲν ἀντελήφθησαν τὴν πονηριά του, ὀρκίζονται, ὅτι θὰ τοὺς ἀφίσουν νὰ πυγμαχῇσιν μόνοι τους (σ 58-59). Τοῦτο δὲ ἐγγυᾶται καὶ ὁ Τηλέμαχος, λέγοντας στὸν ξένο (Ὁδ.) νὰ μὴ φοβηθῇ κανέναν ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες, διότι «θὰ πολεμήσῃ μὲ πολλοὺς ὅποιος (ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες) τὸν κτυπήσῃ, ὅτι σὲ αὐτὸ συμφωνοῦν καὶ οἱ μνηστῆρες Εὐρύμαχος καὶ Ἀντίνοος⁴² ... καὶ ὅτι εἶναι δικός του φιλοξενούμενος» (σ 60-64), δηλ. θὰ εἶναι ὑπὸ τὴν προστασία του⁴³. Ἀφοῦ συμφώνησαν οἱ μνηστῆρες μὲ ὅσα εἶπε ὁ Τηλέμαχος (σ 66), ὁ ξένος ζητιάνος (Ὁδ.), ἔχοντας ἔτσι ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ πλευρᾶς μνηστῆρων, ἐτοιμάζεται ἀμέσως γιὰ τὴν συμπλοκή. Ἐκεῖ δέ, ποὺ προσπαθεῖ νὰ ζώσῃ (ντύσῃ) μὲ τὰ ράκη τὰ ἀπόκρυφά του μέλη (μήδεα), ἀποκαλύπτει συγχρόνως τοὺς καλοὺς καὶ μεγάλους μηρούς του, τοὺς εὐρεῖς ὤμους του, τὰ στήθη καὶ τοὺς στιβαροὺς βραχίονές του, ἡ δὲ Ἀθηναῖα τοῦ ἐλάμπρυνε τὰ μέλη τοῦ σώματός του, ποὺ ἐντυπωσίασαν ἀκόμη καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς μνηστῆρες (σ 66-74), ἀπὸ τοὺς ὁποίους μάλιστα κάποιος εἶπε τότε, ὅτι «ὁ Ἴρος Ἀῖρος

42. Ἐδῶ ὁ Τηλέμαχος διαβεβαιώνει τὸν ξένο (Ὁδ.), ὅτι ἔχει καὶ τὴν συμπαράσταση τοῦ Εὐρύμαχου καὶ τοῦ Ἀντίνοου, προφανῶς γιὰ τὴν τήρησιν τοῦ ὅρκου, ποὺ μόλις πρὸ ὀλίγου ἔδωσαν ὅλοι οἱ μνηστῆρες (σ 58 ... οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπ' ὤμῳ μου...), ὅτι δηλ. κανεὶς τους δὲν θὰ ἐπιχειρήσῃ ὁποιαδήποτε ἀδικία σὲ βάρος τοῦ ξένου καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἴρου. Τί παράδοξο! Ὁ ποιητὴς ἐπέλεξε ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες τοὺς πιὸ μισητοὺς καὶ πιὸ θανασιμούς ἐχθροὺς τοῦ Τηλέμαχου: Ἀντίνοο καὶ Εὐρύμαχο (βλ. ἀνωτ., σ. 264, ὑποσημ. 23) ὡς ἐγγυήτες γιὰ τὴν τίμια καὶ δίκαιη διεξαγωγή τοῦ ἀγῶνος (πυγμαχίας) τῶν δύο ἀντιπάλων ζητιάνων.

43. Ἄς σημειωθῇ, ὅτι ἐδῶ ὁ Τηλέμαχος συνεργάζεται πλέον μὲ τὸν πατέρα του κατὰ τὸ κοινὸ τους σχέδιο, γι' αὐτὸ καὶ ἐπεμβαίνει ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀντιλαμβανόμενος τὶς προθέσεις του καὶ κατανοώντας τὴν ἐνδόμυχη ἐπιθυμία του γιὰ ἀποτροπὴ μιᾶς ἐνδεχόμενης πρόωρης συγκρούσεώς του μὲ τοὺς μνηστῆρες, καὶ συμβάλλει μὲ τὸν δικόν του τρόπο στὴν πραγματοποίηση τῆς πυγμαχίας. Ἄλλωστε ἦταν βέβαιος γιὰ τὴν νίκη τοῦ πατέρα του (μὲ τὴν βοήθεια προφανῶς τῆς Ἀθηναῖς).

(= πού δὲν θὰ εἶναι πλέον Ἴρος) θὰ πάθῃ κακὸ, γιὰ τὸ ὁποῖο αἷτιος θὰ εἶναι ὁ ἴδιος) (σ 73 ἢ *τάχα Ἴρος Αἴρος ἐπίσπαστον κακὸν ἔξει*)⁴⁴.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ Ἴρος, βλέποντας καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα τοῦ ξένου (Ὁδ.) καὶ τὶς σωματικές του ἀρετὲς καὶ γνωρίζοντας, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ τὸν βοηθήσουν οἱ μνηστῆρες, διότι εἶχαν δεσμευθῇ μὲ *καρτερόν ὄρκον*, δειλιάζει καὶ ἀρχίζει νὰ τρέμῃ, μὴ τολμώντας πλέον νὰ πλησιάσῃ τὸν ξένο (Ὁδ.), ἀλλὰ οἱ ὑπηρέτες τῶν μνηστήρων τὸν ζώνουν (ντύνουν) ἀναγκαστικά οἱ ἴδιοι καὶ ἔντρομον τὸν φέρουν ἀντιμέτωπο μὲ τὸν ξένο ἀντίπαλό του (σ 75-77)⁴⁵. Ἡ δειλία αὐτῇ τοῦ Ἴρου ἐξοργίζει ἰδιαίτερα τὸν Ἀντίνοο, γιὰτὶ διαβλέπει, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ δαμασθῇ ὁ ξένος (Ὁδ.) ἀπὸ αὐτὸν τὸν πανικόβλητο ζητιάνο, ὅπως ἐπερίμενε καὶ πολὺ τὸ ἤθελε⁴⁶. Γι' αὐτὸ ὀνειδίζει τὸν Ἴρο δριμύτατα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπειλεῖ, λέγοντας, ὅτι, ἂν νικηθῇ ἀπὸ τὸν γέρο ξένο, θὰ τὸν στείλῃ στὸν ἀνελέητον βασιλιά Ἐχετο, ὁ ὁποῖος θὰ τοῦ κόψῃ μύτη καὶ αὐτιά καὶ θὰ πετάξῃ στὰ σκυλιὰ ὡμὰ τὰ ἀπόκρυφά του μέλη (*μήδεα*), ἀφοῦ τοῦ τὰ ξεριζώσῃ (σ 79-87)⁴⁷. Ὑστερα ἀπὸ τὶς ἀπειλὲς αὐτὲς ὁ Ἴρος ἔτρεμε ἀκόμη περισσότερο (σ 88).

Ἀφοῦ οἱ μνηστῆρες τοὺς ἔφεραν καὶ τοὺς δύο στὸ μέσον ἀντιμέτωπους, αὐτοὶ σήκωσαν συγχρόνως τὰ χέρια τους νὰ κτυπηθοῦν· τότε ὁ ξένος (Ὁδ.) διαλογίζεται, ἂν εἶναι συμφερότερο νὰ κτυπήσῃ τὸν Ἴρο δυνατὰ καὶ νὰ τὸν σκοτώσῃ ἢ νὰ τὸν κτυπήσῃ πιὸ ἐλαφρὰ καὶ νὰ τὸν ρίξῃ κάτω (σ 89-92). Προτιμᾷ τὸ δεύτερο, «γιὰ νὰ μὴ τὸν ἀναγνωρίσουν οἱ μνηστῆρες» (σ 93-94). Πρῶτος κτυπᾷ ὁ Ἴρος τὸν ξένο (Ὁδ.) στὸν δεξιὸ ὤμο (χωρὶς νὰ τὸν τραυματίσῃ)⁴⁸. ὁ ξένος ὅμως τὸν κτυπᾷ μὲ τὴν σειρά του στὸ ριζάφτι καὶ τοῦ σπάζει μέσα του τὰ κόκκαλα, ὁπότε ὁ Ἴρος μὲ τὸ στόμα γεμᾶτο αἷματα σωριάζεται

44. Πβ. καὶ Ν. Καζαντζάκη - Ἰ. Κακριδῆ, «Ὁμήρου Ὀδύσσεια», Ἀθήνα 1979, σ. 243, πού μεταφράζουν: «τὸν Ἴρο πές τον Ξεῖρο, χάθηκε! Γυρεύοντας ἐπῆγε!». Καὶ ἐδῶ ὁ ποιητὴς ἔβαλε ἕναν μνηστῆρα νὰ προβλέψῃ αὐτό, πού πράγματι ἀκολουθεῖ (βλ. κατωτ., σ. 272 κέξ.). Βλ. καὶ ἀνωτ., σ. 258, ὑποσημ. 10.

45. Ὁ πρὶν ἀπὸ λίγο ἀπειλητικὸς καὶ προκλητικὸς Ἴρος, πού παρίστανε τὸν παλληκαρᾶ, ἔχει γίνεi τώρα σωστὸ ράκος καὶ ζῇ τίς πιὸ κρίσιμες καὶ δραματικές στιγμὲς τῆς ζωῆς του. Ἡ δειλία καὶ ἀνανδρία του ἔχουν κυριολεκτικὰ ἀχρηστεύσει τὴν νιότη καὶ τὸ εὖ-σωμο παράστημά του.

46. Πβ. σ 233-234 οὐ μὲν τοι ξείνου γε καὶ Ἴρου μῶλος ἐτύχθη / μνηστήρων ἰότητι, βίῃ δ' ὄγε φέρετος ἦεν.

47. Δὲν ἄντεξε ὁ Ἀντίνοος καὶ ἐκδηλώθηκε: Αὐτὰ τὰ λόγια του, πού ἀποπνέουν μεγάλο μῖσος ἐναντίον τοῦ τρομοκρατημένου Ἴρου, ἀποκαλύπτουν τὸ πραγματικὸ του πρόσωπο καὶ δείχνουν καθαρὰ τὶς προθέσεις του: ἤθελε ὁπωσδήποτε τὴν ἐξόντωση τοῦ ξένου (Ὁδ.) καὶ τὴν ἐξαφάνισή του ἀπὸ τὸ παλάτι.

48. Ὁ ποιητὴς δίδει ἐδῶ τὴν προτεραιότητα στὸν Ἴρο. Τοῦτο εἶναι εὐνόητο: α) Ἦταν ἐπόμενο νὰ κτυπήσῃ πρῶτος ὁ νέος στὴν ἡλικία Ἴρος (ἔστω καὶ ἂν, πρὶν σταθῇ ἀντιμέτωπος μὲ τὸν ἀντίπαλό του, ἔτρεμε ὀλόκληρος) καὶ ὅχι ὁ γέρος ξένος (ἔστω καὶ ἂν

κάτω στὸ χῶμα, μουγκρίζοντας, καὶ κρούει τὰ δόντια του, λακτίζοντας μὲ τὰ πόδια του τὴν γῆ (σ 95-99). Τὸν πιάνει τότε ὁ ξένος (Ὁδ.) ἀπὸ τὸ πόδι καὶ τὸν σύρει ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα στὴν αὐλὴ (σ 100-102). Ἐκεῖ τὸν ἔβαλε νὰ καθίσῃ, τοῦ ἔθεσε ραβδί στὸ χέρι καὶ τοῦ εἶπε νὰ κάθεται τώρα στὴν θέσῃ αὐτῇ, γιὰ νὰ ἀποδιώχῃ τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ γουρουῖνια, καὶ ὅχι νὰ εἶναι ἐπιστάτης τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ξένων, τέτοιος ἐλεεινός, ποὺ εἶναι, μήπως διαφορετικὰ τὸν εὖρῃ καμμιὰ ἄλλη συμφορὰ μεγαλύτερη (σ 102-107). Καὶ στὴν συνέχεια κρέμασε τὸ δισάκκι του στὸν ὦμο του καὶ γύρισε πάλι καὶ κάθισε στὸ κατώφλι (σ 108-110). Ἔτσι αὐτὸ ποὺ ἀπειλοῦσε ὁ Ἰρος νὰ κάμῃ τοῦ ξένου (Ὁδ.), τὸ ἔπαθε ὁ ἴδιος ἀπὸ ἐκεῖνον, ἔπαθε δηλ. ἐλίσπαστον κακόν, ὅπως ἀκριβῶς τὸ εἶχε προβλέψῃ κάποιος ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες⁴⁹.

Οἱ μνηστῆρες, βλέποντας τὸν Ἰρο σωριασμένον κάτω, «πέθαναν στὰ γέλια, ὑψώνοντας (ἀπὸ χαρὰ) τὰ χέρια» (σ 99-100). — Ἡ χαρὰ τοὺς αὐτῇ δείχνει φανερά, ὅτι τὴν κατάρρευση τοῦ Ἰρου τὴν ἀπέδωσαν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὴν δειλία καὶ ἀνικανότητά τοῦ ἴδιου (καίτοι νέου καὶ εὐσωμου) παρὰ στὸ κτύπημα τοῦ γέρου ἀντιπάλου του. Γιατὶ ὁ Ἰρος εἶχεν ἤδη πρὸ τῆς συμπλοκῆς καταρρεῦσει ἀπὸ τὸν φόβο του—. Μπαίνοντας δὲ οἱ μνηστῆρες πάλι μέσα στὸ δῶμα μὲ γέλια καὶ περνώντας μπροστὰ ἀπὸ τὸν νικητὴ ξένο (Ὁδ.), τοῦ εὐχονται νὰ τοῦ δώσῃ ὁ Δίας καὶ οἱ ἄλλοι θεοὶ ὅ,τι ἤθελε καὶ ὅ,τι ποθοῦσε ἡ καρδιά του, ἐπειδὴ, ἀναδειχθεὶς νικητῆς, ἔκαμε τὸν ἀπληστο Ἰρο νὰ μὴ γυρίζῃ πλέον στὴν πόλιν γιὰ ζητιανιά⁵⁰, καὶ προσθέτουν, ὅτι θὰ τὸν στείλουν (τὸν Ἰρο) μὲ πλοῖο στὸν βασιλιὰ Ἐχετο γιὰ τιμωρία κατὰ τὴν ὑπόσχεση τοῦ Ἀντίνοου (σ 115-116). Μετὰ δὲ ἀπὸ τίς εὐχὰς καὶ τίς φιλοφρονήσεις τοὺς πρὸς τὸν ξένο (Ὁδ.) τοῦ προσφέρουν περιχαρεῖς τὰ ἐδέσματα, ποὺ εἶχαν ὑποσχεθῇ καὶ καθορίσει ὡς ἀμοιβή γιὰ τὸν νικητὴ (σ 118 κέξ.).

πρὸς στιγμὴν, ἐπρόβαλε μὲ τὴν βοήθεια τῆς Ἀθηνᾶς σωματικὰς ἀρετὰς ἐνὸς ἥρωα). Αὐτὸ ἄλλωστε περιμέναν καὶ οἱ μνηστῆρες, ποὺ ποθοῦσαν διακαῶς νὰ ἴδουν τὴν ἐξόντωση τοῦ ξένου, μολονότι τοὺς εἶχε ὁπωσδήποτε ἀπογοητεύσει ἡ δειλία τοῦ Ἰρου. — Καὶ περιμένει κανεὶς πάντοτε αὐτό, ποὺ σφόδρα ἐπιθυμεῖ. β) Οἱ ἀπειλὲς τοῦ Ἀντίνοου τὸν ἔκαμαν νὰ κτυπήσῃ πρῶτος, γιὰ νὰ νικήσῃ αὐτὸς καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὴν τιμωρία, ποὺ τὸν περίμενε στὴν ἀντίθετη περίπτωσι. γ) Σὰν γαστρίμαργος, ποὺ ἦταν, διεκδικοῦσε πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν ἀντίπαλό του τὰ ὑλικά ὀφέλη τοῦ νικητῆ. δ) Ἀλλὰ καὶ ὁ ξένος, ὄντας βέβαιος γιὰ τὴν νίκη του (μὲ τὴν βοήθεια τῆς Ἀθηνᾶς), δὲν βιαζόταν νὰ κτυπήσῃ πρῶτος, μήπως ἀποκαλυφθῇ ἡ ἀναγνωρισθῇ ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες.

49. Βλ. ἄνωτ., σ. 273, ὑποσημ. 44.

50. σ 112 «Ζεὺς τοι δοίη, ξεῖνε, καὶ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι,
ὅττι μάλιστα ἐθέλεις καὶ τοι φίλον ἔπλετο θυμῷ,
ὅς τοῦτον τὸν ἀναλτον ἀλητεύειν ἀπέπασας
ἐν δήμῳ...».

Ποῦ νὰ ἤξεραν ὅμως, ὅτι αὐτὸ, ποὺ ποθοῦσε καὶ περίμενε ὁ ξένος (Ὁδ.) ἀπὸ τοὺς θεοὺς, ἦταν ἡ ἴδια ἡ καταστροφὴ τους!

Αὐτὴν τὴν κατάληξιν εἶχε τὸ ἐπεισόδιο τῆς πυγμαχίας τοῦ ξένου (᾽Οδ.) μὲ τὸν Ἴρο. Καὶ ὁ πρὶν μισητὸς καὶ ἀνεπιθύμητος ξένος εἶναι τώρα εὐπρόσδεκτος καὶ μπορεῖ νὰ κυκλοφορῇ ἐλεύθερα ἀνάμεσα στοὺς μνηστῆρες, ὅπου ἀνενόχλητος πλέον θὰ διοργανώσῃ μὲ ὅλην του τὴν ἄνεσιν τὴν τελικὴν του ἀναμέτρηση μαζί τους.

Συνοψίζουμε τίς πρὸ βασικὰ παρατηρήσεις μας, ὑπογραμμίζοντας μεταξὺ ἄλλων τὴν σημασίαν τοῦ ἐν λόγῳ ἐπεισοδίου καὶ τὴν σκοπιμότητα τῆς παρεμβολῆς του στὴν διήγησιν:

Ὁ ποιητὴς μὲ περισσὴν δεξιότητά καὶ πάνω ἀκριβῶς στὴν πρὸ κρίσιμης στιγμῆς παρεμβάλλει τὸ ἐπεισόδιο αὐτό, φέροντας τὸν ἄγνωστο «ζητιάνον» (᾽Οδ.) ἀντιμέτωπον μὲ τὸν πασίγνωστο στοὺς μνηστῆρες καὶ πραγματικὸν ζητιάνον Ἴρο. Καὶ μὲ τὴν ἔξυπνη αὐτὴ καὶ σωτήρια ἐπὶ ν ὀ ῆ σ ῆ του⁵¹ μεταφέρει τὴν δράσιν τοῦ ξένου (᾽Οδ.) καὶ τὴν ἀντιδικίαν του μὲ τοὺς μνηστῆρες, εἰδικώτερα μὲ τὸν Ἀντίνοον, ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ δώματος στὸ κατώφλι του καὶ στὸ ἐπίπεδο «δύο» ζητιάνων, ὅπου καὶ οἱ δύο αὐτοὶ (ξένοι μεταξὺ τους) ἀντίδικοι εἶναι, ὅπως πιστεύουν ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι στὸ δῶμα (πλὴν τοῦ Τηλεμάχου), τῆς ἰδίας κοινωνικῆς στάθμης ὡς ψωμοζῆτες καὶ μὲ ἴσα ἐπομένως δικαιώματα ἐπαιτείας ἀνάμεσα στοὺς ἰδιοκτῆτες τοῦ παλατιοῦ ἢ στοὺς ἀλλότριους δεσπότες του μνηστῆρες. Ἐκεῖ καὶ οἱ δύο τους, διεκδικώντας τὸ δικαίωμα αὐτὸ τῆς ζητιανίᾳς στὸ παλάτι, ἀλλὰ γιὰ διαφορετικούς λόγους ὁ ξένος (᾽Οδ.) ἀπὸ τὸν Ἴρο, πρᾶγμα ποὺ δὲν ὑποψιάζονται οἱ μνηστῆρες, καταλήγουν ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν τους λογομαχίαν, ποὺ προκάλεσε ὁ πραγματικὸς ἐπαίτης Ἴρος, ἀναπόφευκτα στὴν πυγμαχίαν, τὴν ὁποία κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀντίνοου ἐνθάρρυναν σημαντικὰ καὶ οἱ ἄλλοι μνηστῆρες τόσο μὲ τὴν ἐνορκὴ ἐγγύησίν τους γιὰ τὴν τίμια διεξαγωγὴ της ὅσο καὶ μὲ τίς προνομιακὰς καὶ ἰδιαιτέρως δελεαστικὰς γιὰ ζητιάνους ὑποσχέσεις ἢ προσφορὰς τους γιὰ τὸν νικητή.

Δὲν ὑπῆρχε δὲ ἄλλος τρόπος καλύτερος ἀπὸ αὐτόν, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλ. ὁ ποιητὴς ἐπὶ ν ὀ ῆ σ ε στὴν κρίσιν αὐτὴ στιγμὴ ἦσαν ζ η τ ι ἄ ν ο (τὸν Ἴρο) καὶ τὸν ἐτοποθέτησε στὴν θέσιν (τῶν μνηστήρων, καὶ κυρίως) τοῦ Ἀντίνοου ὡς ἀντίδικον ἢ ἀντίπαλον τοῦ μεταμορφωμένου ἐπίσης σὲ «ζ η τ ι ἄ ν ο» ξένου (᾽Οδ.), ἢ δὲν ὑπῆρχε ἄλλη καλύτερη ἐπιλογὴ ἀπὸ αὐτή, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ ποιητὴς μέσα σὲ ἐκείνην τὴν τεταμένη ἀτμόσφαιραν, ποὺ δὲν ἐπῆγγαινε ἄλλο, δύο σημαντικὰ γιὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων πράγματα: ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν περαιτέρω π α ρ α μ ο ν ῆ τοῦ ξένου (᾽Οδ.) πλησίον τῶν μνηστήρων, ποὺ τοῦ ἔδωσε τὸν ἀπαραίτητον χρόνον νὰ παρακολουθήσῃ ἀπὸ κοντὰ τίς ἐνέργειες ἢ συνήθειάς τους κλπ. γιὰ τὰ μελετώμενα ἐναντίον τους ὁλέθριά του σχέδια.

51. Βλ. ἀνωτ., σ. 265, ὑπόσημ. 27.

ἀφ' ἐτέρου δὲ τὴν ἐκ τ ὄ ν ω σ η καὶ κ α τ α π ρ ᾶ ὕ ν σ η τοῦ ἐξωργισμένου Ἀντίνοου κατὰ τοῦ ξένου (Ὀδ.) καὶ τὴν ἀποτροπὴν ἢ πρόληψιν ἐπιδεινώσεως πρὸς πολλὴν τῶν ἤδη ἐχθρικών τους σχέσεων. Φαίνεται δέ, ὅτι σκόπιμα π ε ρ ι ὤ ρ ι σ ε ὁ ποιητὴς πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἐχ θ ρ ὅ τ η τ α αὐτὴ μόνον μεταξὺ τοῦ ξένου (Ὀδ.) καὶ τοῦ Ἀ ν τ ί ν ο ο υ καὶ δὲν ἐξεσήκωσε καὶ (τοὺς) ἄλλους μνηστῆρες κατὰ τοῦ ξένου (Ὀδ.)⁵². Γιατὶ μιὰ τέτοια γενίκευση τῆς ἐχθρας ἀπὸ πλευρᾶς μνηστήρων, ἂν δὲν ὠδηγοῦσε σὲ πρόωρη ρήξιν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ξένου (Ὀδ.), θὰ καθιστοῦσε τουλάχιστον περισσότερο πρ.βλη-ματική, ἂν ὅχι ἀδύνατη, τὴν περαιτέρω παραμονὴν τοῦ τελευταίου ἐκεῖ. Ἐπὶ πλέον —τὸ καὶ σπουδαιότερο— μὲ τὸν περιορισμὸν αὐτὸν τόσο ἡ πυγμαχία τῶν δύο ἀντιδίκων ὅσο καὶ ἡ τελικὴ ἐπικράτηση τοῦ ξένου (Ὀδ.) δὲν ἦταν γιὰ τοὺς μνηστῆρες τίποτα περισσότερο καὶ τίποτα λιγώτερο ἀπὸ μιὰ ἐντε-λῶς σ υ μ π τ ω μ α τ ι κ ῆ, καὶ μάλιστα δ ι α σ κ ε δ α σ τ ι κ ῆ, διένεξιν δύο ζητιάνων, πού ὁ καθένας τους διεκδικοῦσε τὸ δικαίωμα τῆς ἐπαιτείας στὸ παλάτι γιὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ κυρίως δὲν προκάλεσαν καμμιὰ ὑποψία γιὰ τὸ πραγματικὸ πρόσωπο τοῦ ξένου (Ὀδ.).

Ἐπίσης δὲν εἶναι ἄσχετη μὲ αὐτὰ καὶ ἡ παρουσίαση (περιγραφή) τοῦ μὲν (πραγματικοῦ ζητιάνου Ἴρου) ὡς πολλὴ γ ν ω σ τ ο ὦ γενικὰ στὴν πόλιν τῆς Ἰθάκης, καὶ ιδιαίτερα στοὺς μνηστῆρες, καὶ ἀκόμη στὴν μορφὴ ὡς ν έ ο υ καὶ ε ὕ σ ω μ ο υ, τοῦ δὲ (ψεύτικου «ζητιάνου» Ὀδ.) ὡς ξ έ ν ο υ καὶ φαινο-μενικὰ ἀντιθέτως ὡς ἄ χ ρ ε ί ο υ καὶ γ έ ρ ο υ. Γιατὶ μὲ τέτοια ἄνισα δεδομένα δινόταν ὡς ἰδεώδης ἐναλλακτικὴ λύση ἡ εὐκαιρία στὸν Ἀντίνοο, χωρὶς νὰ στα-ματήσῃ τὴν ἐχθρα τοῦ ἐναντίου τοῦ ξένου (Ὀδ.), νὰ στηριχθῇ σὲ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν γνωστὸν (στὸν ἴδιο καὶ στοὺς ἄλλους μνηστῆρες) καὶ ἀκαμῖο ἐπαίτη (Ἴρο) καὶ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν αὐθάδη στὴν γλῶσσα καὶ πολλὴ ἐνοχλητικὸν ξένο καὶ γέρο (Ὀδ.) ἢ τουλάχιστον νὰ ἀπαλλαγῇ (καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι μνηστῆρες) ἀπὸ τὴν ἀνεπιθύμητη παρουσία του μὲ τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸ παλάτι, καὶ μάλιστα ἀπὸ ἄλλον καὶ ὅχι ἀπὸ τοὺς ἰδίους. Τοῦτο ἄλλωστε φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι (κατὰ τὸ κείμενο) παροτρύνουν ὅλοι τους τὸν Ἴρο μὲ νεύματα νὰ διώξῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ξένο (Ὀδ.) βιαίως, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος. Ἀντιθέτως θὰ προξενοῦσε μία ἐπὶ πλέον κακὴ ἐντύπωση στὴν ἐπίμαχον Πηνελόπην καὶ θὰ μεγάλωνε ἀκόμη περισσότερο τὸ μῖσος τῆς ἐναντίου τῶν μνηστήρων, ἂν αὐτοὶ ἐδιώχναν μὲ ὅποιον τρόπο ἕναν ξένο ζητιάνο ἀπὸ τὸ φημισμένο γιὰ τὰ φιλόξενα πάντοτε αἰσθηματὰ του παλάτι τῆς.

Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτὰ ὁ ποιητὴς μὲ τὴν κατάρρευση τοῦ εὖσωμου καὶ

52. Βεβαίως ἀργότερα ἐκδηλώθηκε ἐχθρα κατὰ τοῦ ξένου (Ὀδ.) καὶ ἀπὸ ἄλλους μνηστῆρες, ἀλλὰ καὶ πάλι σὲ περιορισμένη κλίμακα: συνολικὰ 3 ἀπὸ τοὺς 108 μνηστῆρες τὸν ἐκτύπησαν ἢ ἐπεχείρησαν νὰ τὸν κτυπήσουν (βλ. ἀνωτ., σ. 257, ὑποσημ. 8, καὶ σ. 261, ὑποσημ. 16).

νεώτερου στὴν ἡλικία Ἴρου ἀπὸ τὸ κτύπημα τοῦ βασανισμένου καὶ γέρου ἀντιπάλου του π ρ ο ῖ δ ε ἄ ζ ε ι κατὰ κάποιον τρόπο τὸν γνώστη τῶν ἐν ἐξελίξει εὐρισκομένων σχεδίων τοῦ Ὀδυσσέα γιὰ τὴν τύχη, ποὺ περιμένει καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς μνηστῆρες, ὅταν σὲ λίγο εὐρεθοῦν στὴν θέση τοῦ Ἴρου ὡς ἀντίπαλοι τοῦ ξένου (Ὀδ.), ὅταν αὐτοὶ οἱ νεώτεροι (ὅπως ὁ Ἴρος) εὐρεθοῦν ἀντιμέτωποι μὲ τὸν φαινομενικὰ ἐτοιμόρροπον γέρο, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα παντοδύναμον καὶ ἀκατάβλητον ἥρωα (Ὀδ.), ἐπικουρούμενον μάλιστα καὶ ἀπὸ τοὺς θεοὺς (Ἀθηνᾶ καὶ Δία). Καὶ ὅπως ὁ Ἴρος πλήρωσε ἀκριβὰ τὶς ἀδικίες καὶ τὶς ὕβρεις του πρὸς τὸν ξένο (Ὀδ.), ὅμοια καὶ ἐκεῖνοι θὰ πληρώσουν μὲ τὴν ἴδια τὴν ζωὴ τους τὶς δικές τους ἀδικίες καὶ ὕβρεις πρὸς τὸ ξένο παλάτι καὶ τοὺς γνήσιους ἰδιοκτῆτες του⁵³. Αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ὑποψιάζονται καθόλου οἱ μνηστῆρες, γιατί ἀκριβῶς δὲν τὸ περιμένουν, ἐπειδὴ θεωροῦν τὸν Ὀδυσσέα νεκρόν. Θὰ ἔχουν ὅμως στὴν σκέψη τους τὴν εἰκόνα τῆς συντριβῆς τοῦ Ἴρου ἀπὸ τὸν ξένο αὐτὸν ζητιάνο (Ὀδ.) καὶ θὰ ἀντιληφθοῦν ἀμέσως, ποῖον ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν καὶ τί ἐνδέχεται νὰ πάθουν, ὅταν στὴν ἀνέλπιστη ἐκείνη τελικὴ τους ἀναμέτρηση μὲ τὸν ξένο (Ὀδ.) συνειδητοποιήσουν, ὅτι ὡς ὕβριστὲς καὶ παράνομοι «κυβερνήτες» τοῦ ξένου παλατιοῦ ἔχουν ὡς ἀντίπαλό τους αὐτὸν τοῦτον τὸν ἰδιοκτῆτη του, τὸν ἴδιο τὸν Ὀδυσσέα, καὶ φέρουν ταυτοχρόνως στὴν μνήμη τους τὴν συμφορὰ τοῦ Ἴρου ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ποιά ἐκπληξή θὰ δοκιμάσουν, ὅταν (καὶ ἂν βέβαια προφθάσουν νὰ) ἀναλογισθοῦν, ὅτι ἐργάστησαν οἱ ἴδιοι, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν, γιὰ τὴν δική τους συμφορὰ μὲ τὸ νὰ ἐνθαρρύνουν καὶ ἀκόμη νὰ «ἀθλοθετήσουν» τὴν Ὀδυσσέως καὶ Ἴρου πυγμὴ, ποὺ ἔφερε τὴν νίκη στὸν πρῶτο καὶ κατέστησε δυνατὴ τὴν παραμονή του καὶ ἐλεύθερη τὴν κυκλοφορία του ἀνάμεσά τους, ὅτι, μὲ ἄλλα λόγια, εἶχαν μαζί τους καὶ ἔτρεφαν μὲ δική τους προεργασία καὶ ἔγκριση τὸν σκληρόν τιμωρό τους.

Ὅλα αὐτὰ μαρτυροῦν ἀναντίρρητα ὑψηλὴ ποιητικὴ ἔμπνευση (σύλληψη) καὶ τέχνη καὶ φαίνεται νὰ δείχνουν καθαρά, ὅτι ἐδῶ δουλεῖ ἓνας καὶ μόνος μέγας ἐπικός ποιητής, ποὺ συνθέτει μὲ σ υ ν ε ι δ η τ ῆ διηγηματικὴ ἐ ν ό τ η τ α τὸ ἔργο του καὶ χειρίζεται μὲ πολλὴ δεξιότητα τὸ ὕλικό του, καὶ ἀνεξάρτητα, ἂν τὸ ὕλικό αὐτὸ εἶναι προσωπικὴ του δημιουργία ἢ προῖον παραδόσεως ἢ, τὸ πιθανώτερο, καὶ τὰ δύο⁵⁴.

53. Αὐτὸ τὸ διαβλέπει π.χ. καὶ ὁ Τηλέμαχος καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εὔχεται καὶ ἐπιθυμεῖ (σ 235-242).

54. Δὲν εἶναι στίς προθέσεις τῆς μελέτης αὐτῆς νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ θέμα τῆς ἐνότητας τῆς Ὀδύσειας. Τέτοιες ὅμως ἐργασίες μὲ διάφορα ἐπὶ μέρους θέματα τῶν ραψωδιῶν τῆς ἐνισχύουν ὅπωςδήποτε τὶς ἀπόψεις τῶν ἐνωτικῶν. Πβ. παρόμοια μελέτη: Ernst Siegmann, «Ἡ Πηνελόπη καὶ οἱ μνηστῆρες τῆς», *ΕΕΦΣΙΑ*, τόμ. KZ' (1979), Ἀθῆναι 1980, σσ. 30-43.

Ὅθεν τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου παρεμβολῆς του στὸ σημεῖο ἀκριβῶς αὐτὸ τῆς διηγήσεως, καὶ συγκεκριμένως στὴν πλέον κρίσιμη χρονικὴ στιγμή καὶ κατὰ τρόπον διασκεδαστικόν, ὑπῆρξε, ὅπως θὰ ἔδειξε ἡ ἀνωτέρω ἔρευνα, καθοριστικῆς σημασίας, διότι διευκόλυνε τὰ μέγιστα τὴν περαιτέρω ἀπρόσκοπτη ἐξέλιξη τῶν γεγονότων, καὶ κυρίως ἔδωσε στὸν Ὀδυσσεά — ποὺ θὰ συνεχίση νὰ παίζει τὸν ρόλο τοῦ ἀγνωστοῦ «ξένου» καὶ «ζητιάνου» γιὰ ὅσο ἀκόμη χρονικὸ διάστημα χρειασθῇ— τὴν δυνατότητα νὰ φέρῃ σὲ πέρας μὲ ἐπιτυχία τὸ δύσκολο ἔργο του, τὴν ἐξολόθρευση τῶν μνηστήρων καὶ τὴν ἀνάκτηση τοῦ βασιλείου του.